

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE
**ODNOS ŠTUDENTOV DO ZDRAVSTVENIH OPOZORIL NA
TOBAČNIH IZDELKIH**

Ljubljana, september 2019

SANDRA MOZETIČ

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Sandra Mozetič, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Odnos študentov do slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozoril na tobačnih izdelkih, pripravljene v sodelovanju s svetovalko doc. dr. Barbaro Culiberg

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 KAJENJE IN TOBAČNI IZDELKI	2
1.1 Na splošno o kajenju tobaka	2
1.2 Tobačni in povezani izdelki.....	3
1.3 Kajenje in odvisnost.....	4
2 PROTIKADILSKE PRAKSE	5
2.1 Protikadilske prakse po svetu	5
2.2 Protikadilske prakse v Sloveniji	6
3 VRSTE POZIVOV IN VPLIV NA PORABNIKE	8
3.1 Družbeno trženje in čustveni pozivi	8
3.2 Vloga strahu	10
4 RAZISKAVA ODNOSA ŠTUDENTOV DO SLIKOVNIH IN BESEDILNIH ZDRAVSTVENIH OPOZORIL NA TOBAČNIH IZDELKIH	11
4.1 Namen in cilji raziskave	11
4.2 Metodologija raziskave.....	12
4.2.1 Značilnosti vzorca.....	13
4.2.2 Vprašalnik in potek skupinskega pogovora.....	13
4.3 Analiza skupinskih pogovorov.....	14
4.3.1 Kadilske navade.....	14
4.3.2 Protikadilske prakse v Sloveniji	15
4.3.3 Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in podobnih izdelkov.....	15
4.3.4 Slikovna in besedilna zdravstvena opozorila	17
4.3.5 Doživljanje slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozoril	18
4.3.6 Ozaveščanje študentov	19
4.3.7 Enotna embalaža tobačnih izdelkov	19
4.4 Priporočila, omejitve in predlogi za prihodnje raziskave	20
SKLEP	21
LITERATURA IN VIRI	21
PRILOGE.....	25

KAZALO TABEL

Tabela 1: Demografski podatki prve fokusne skupine kadilcev in njihova fakulteta 13

Tabela 2: Demografski podatki druge fokusne skupine nekadilcev in njihova fakulteta.... 13

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Besedilna in slikovna zdravstvena opozorila v slovenščini – sestavljena zdravstvena opozorila za tobačne izdelke za kajenje.....	1
Priloga 2: Kemične sestavine tobačnega dima.....	5
Priloga 3: Zapis skupinskega pogovora s kadilci.....	6
Priloga 4: Zapis skupinskega pogovora z nekadilci.....	17

UVOD

Različni državni organi in institucije si prizadevajo smrtonosno razvado kajenja kar se da omejiti in ljudi ozaveščati o njegovih posledicah. Eden izmed načinov ozaveščanja množice so tudi slikovna in besedilna zdravstvena opozorila, ki jih je moč najti na embalaži tobačnih izdelkov. Navadno prikazujejo zmaličene, poškodovane organe, pa tudi kaj s kajenjem povzročamo ne samo sebi, temveč tudi bližnjim in na splošno ljudem, ki nas obdajajo. Zavedati se je potrebno, da kajenje ni le zapravljanje zdravja, temveč tudi denarja.

Moteče pasivno kajenje me je spodbudilo k raziskovanju načinov, ki bi pomagali študentom, da kajenje opustijo. Osredotočila sem se na zdravstvena opozorila, ki so pritegnila pozornost predvsem leta 2017, ko je stopil v veljavo nov Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov (Ur. l. RS, št. 9/17 in 29/17), ki je določal, da kupcu ne smejo biti več dostopni tobačni izdelki brez slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozoril. Zanimalo me je predvsem, kako koristna so slednja opozorila in - če sploh - kakšen je njihov učinek. Fokusirala sem se na študente, ker so le-ti del kadilcev, ki se jih običajno ne raziskuje.

Namen zaključne strokovne naloge je ugotoviti, kako slikovna in besedilna zdravstvena opozorila delujejo na mlade. Skladno z namenom, s pomočjo ugotovitev raziskave, podajam predloge in priporočila za izboljšave in priporočila za prihodnje raziskave.

Cilj raziskave je raziskati mnenja mladih o slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozorilih. V raziskavi ugotavljam izkušnje študentov s kajenjem, v kolikšni meri jih (če sploh) zdravstvena opozorila odvrta od kajenja in kolikšne so razlike v dojetanju kajenja ter protikadilskih praks iz oči kadilcev, v primerjavi z nekadilci. Poleg tega me zanima v kolikšni meri so študentje seznanjeni s protikadilskimi praksami in zakonodajo v Sloveniji ter tujini in kakšne predloge imajo glede zmanjševanja kajenja med študenti.

Naloga sestoji iz štirih ključnih poglavji. V prvem poglavju opisujem kajenje na splošno in vse kar je povezano z njim; njegovo vlogo včasih in danes ter katere tobačne izdelke poznamo. Prav tako predstavim tudi odvisnost od kajenja in v kakšen je vzorec kadilcev. V drugem poglavju opisujem protikadilske prakse v Evropi, Sloveniji in po svetu. V tretjem poglavju preidem na vedenje porabnikov, kjer se osredotočim na družbeno trženje, ki se ukvarja s kajenjem kot problematiko družbe in skuša najti načine za učinkovito protikadilsko oglaševanje. Družbeno trženje opredeljuje vlogo strahu in uporabe čustvenih pozivov za učinkovitejšo komunikacijo. Zanima me, kako čustveni pozivi vplivajo na obnašanje porabnika in kako slikovna opozorila delujejo na odločitve človeka. V četrtem delu se prične empirična raziskava odnosa študentov do zdravstvenih opozoril, kjer analiziram dva skupinska pogovora, na začetku predstavim tudi metodologijo raziskave. Naloga se zaključuje s sklepom, literaturo in prilogami.

1 KAJENJE IN TOBAČNI IZDELKI

1.1 Na splošno o kajenju tobaka

Nam poznani tobak, ki sicer obsega več kot 60 različnih vrst, prihaja iz rastline imenovane *Nicotiana tabacum*, katere rodno mesto je srednja Amerika. Leta 1492, v letu prvega znanega odkritja Amerike, so domorodci Krištofu Kolumbu (odkritelju Amerike) ponudili liste tobaka, ki so jih uživali z žvečenjem. Zanje je imel tobak različne svete vloge, od napovedovanja vojn, znaka sklenitve miru in podobno, odvisno od plemena. Od odkritja Kolumba, se je v petdesetih letih tobak pojavil v Evropi in v manj kot dvesto letih je postal znan po celem svetu. Prva cigareta je v Evropo prišla z letom 1830 iz strani Brazilcev (Pracontal, 1999). Do 15. stoletja svetu (razen Američanom) nepoznana rastlina, se danes goji v več 120-ih državah in njeni proizvodi so poznani skoraj vsakemu prebivalcu Zemlje (Goodman, 1993).

Kajenje tobaka je imelo pomembno vlogo tudi na političnem, družbenem in ekonomskem področju. Kot opisuje Pracontal (1999) je bil tobak ena izmed najdonosnejših izvoznih surovin med Ameriko in Evropo v modernem času. Cigareta je postala simbol razmaha industrijskega kapitalizma in ameriškega imperializma. Pri tem je imel vpliv tudi na družbo, predvsem simbolno, saj se je včasih na kajenje gledalo kot na možato, patriotsko ravnanje (Pracontal, 1999). Posledično so, kot opisuje Brewer (2017) med vojnami vojakom ob obedih stregli cigarete, da bi jim izboljšali razpoloženje, jim psihološko pomagali uiti travmam in ker se je na kajenje gledalo kot na možato razvado.

Proctor (2016) v svoji knjigi o kajenju in umazanih poslih tobačne industrije razkriva ozadje proizvodnje, trženja in prodaje cigaret ter kakšen vpliv ima lobi tobačne proizvodnje na politiko in državne regulacije. Razlaga, da je tobak v 20. stoletju pomoril približno 100 milijonov ljudi in da je v 21. stoletju pričakovati številko tja do milijarde. Letno se pokadi 6 milijard cigaret širom sveta in vsaka izmed teh kadilcu skrajša življenje za 11 minut. Proctor (2016) opiše, kako je tobačna industrija preživela vse očitke glede škodljivosti kajenja. Na sodiščih so javnost prepričevali s trditvijo, da ljudem ponujajo, kar hočejo in da so le proizvajalci. Hkrati pa so imeli koruptivno vlogo v znanosti, saj so financirali različne projekte, tehnične publikacije, organizirali znanstvene kongrese in s tem posledično zavajali javnost ter odvrčali pozornost. Javnost so lažno opominjali, da zadeve raziskovanja stranskih učinkov kajenja jemljejo resno, v resnici pa so rezultate in izsledke raziskav skrivali in jih prirejali sebi v korist.

Eurostat, s podatki o dnevno pokajenih cigaret v Evropski Uniji (v nadaljevanju EU) v letu 2014, Slovenijo po kajenju - vključujoč vse starostne skupine - uvršča na 18. mesto, z 18% ljudi, ki kadijo vsak dan. Od tega jih 6,7 % na dan pokadi 20 ali več cigaret. Prvo mesto sicer zaseda Bolgarija, zadnje pa Švedska. V starostni skupini od 15. do 29. leta, kamor sodijo študentje, se Slovenija uvršča na 14. mesto, z 19,5 % vsakodnevnimi kadilci, kar je nad

povprečjem EU. V tej starostni skupini so vodilne v deležu kajenja cigaret Madžarska, Avstrija in Ciper, med tem ko se z najnižjim deležem ponašajo Islandija, Švedska in Norveška (Eurostat, 2019).

Raziskava Nacionalnega Inštituta za javno zdravje v Sloveniji (v nadaljevanju NIJZ) iz leta 2015 kaže, da vsak četrti Slovenec oz. 24 % prebivalcev (med 15. in 64. letom) kadi tobak in vsak peti, oz. 21 % prebivalcev uporablja kakršnokoli kombinacijo tobaka, alkohola ali konoplje. Prav tako rezultati kažejo, da je višji delež moških kadilcev kot žensk in da skupine z nižjim socialno-ekonomskim položajem upravljajo z višjim deležem uporabe tobaka kot tiste z višjim socialno-ekonomskim položajem. Med prebivalci Slovenije imamo 23 % bivših kadilcev in 53 % ljudi, ki v življenju niso nikdar kadili. Med skupine, z večjim deležem kadilcev sodijo: brezposelni moški in ženske, moški, ki živijo sami, moški, ki živijo brez partnerja, ljudje srednjega razreda glede na materialni status in ljudje s srednješolsko izobrazbo ali manj (Koprivnikar, Zorko, Hovnik, Kvaternik & Macur, 2015).

Glede kajenja študentov, je bilo na sistematičnem pregledu študentov Univerze v Ljubljani, opravljenem v študijskem letu 2008/2009, kjer je bilo pregledanih 12.830 študentov, ugotovljeno, da kadi 18 % študentov, 5 % jih je kajenje opustilo, 77 % pa jih ne kadi (Jurčič & Škrjanec, 2011). Novejša raziskava NIJZ-ja, iz leta 2017, pa pravi, da v Sloveniji tobak kadi vsak šesti mladostnik, v starostnem obdobju med 15. in 19. letom ter da se število mladih kadilcev z leti postopoma zmanjšuje (Koprivnikar & Kravos, 2017).

1.2 Tobačni in povezani izdelki

Med izdelke, pri katerih se tobak kadi, prištevamo tovarniške cigarete, ročno zvite cigarete, cigare, pipe za kajenje tobaka, vodne pipe, cigarete s klinčki in t. i. "bidije" (posebno zvite cigarete). Med tobačne izdelke, brez kajenja, se umešča predvsem žvečljivi tobak in t. i. "snus", tobak v vrečkah, ki je namenjen oralni rabi in se ga namesti na dlesen v usta, pa tudi tobak za njuhanje. Na drugi strani imamo tako imenovane sisteme za elektronsko dostavo nikotina, družbi bolj znane kot elektronske cigarete (krajše e-cigarete), imenovane tudi uparjalnik (angl. vaporizer), ki ne vsebujejo tobaka, temveč aerosol, nikotin in dodane arome. Od leta 2006, ko so elektronske cigarete vstopile na trg, se za nakup običajno odločajo ljudje, ki želijo prenehati s kajenjem tobaka, torej se želijo od kajenja odvaditi. Sicer pa študije ne kažejo povsem jasno, kakšen učinek naj bi e-cigarete imele na zdravje ljudi. Splošno gledano naj bi se tveganje za zdravje znižalo v primerjavi z izdelki, ki vsebujejo tobak (O'Connor, 2012).

NIJZ je v raziskavi iz leta 2014 ugotovil, da se dnevno v povprečju v Sloveniji, v starostni skupini od 15 do vključno 64 let, pokadi 16,3 cigarete, od tega jih ženske pokadijo 13,8 in moški 18. Tovarniške cigarete sodijo med najbolj priljubljene vrste kajenja (96 %), sledijo ročno zvite cigarete z 8,5 %. Elektronske cigarete je v letu 2014 uporabljalo zgolj 0,4 %, več jih je uporabljajo cigare (1,2 %) in vodne pipe (0,8 %) (Lavtar in drugi, 2014). Cigareta tako ostaja najpogostejši način kajenja tobaka in kajenja na splošno.

1.3 Kajenje in odvisnost

Pri izgorevanju cigarete nastaja zdravju nevaren tobačni dim, snov, ki jo vdihujemo. Ta vsebuje 7.357 kemičnih sestavin, od tega jih je vsaj 60 rakotvornih (Centers for Disease Control and Prevention, 2010). Najbolj škodljive sestavine tobačnega dima sestojijo iz nikotina, katrana in ogljikovega monoksida. Katran povezujemo z vsemi kemičnimi sestavinami dima, ki so povezane z rakom, pljučnimi in srčno-žilnimi boleznimi. Ogljikov monoksid se omenja ob škodi, ki jo povzroča pri nosečnosti in pri boleznih srca. Nikotin ob vdihu preide iz pljuč v krvni obtok ter v šestnajstih sekundah ali manj doseže možgane. Kadilci tako z rednim kajenjem ohranjajo raven nikotina v krvi in ko se ta znatno zniža, se poveča njihova potreba po ponovnem kajenju (Vodopivec-Jamšek, 2008). Problematika kajenja se dotika predvsem odvisnosti, ki jo kadilci težko premagajo in tu se ponovno omeni alkaloid nikotin - psihoaktivna snov, ki ob kajenju prehaja v dim in je odgovorna za zasvojenost. Psiholog Brewer (2017) ugotavlja, da se je lažje odvaditi trdih drog kot kajenja, in sicer zato, ker je kajenje zakonito, družbeno sprejemljivo, posledično dostopno in enostavno za uživanje. Najtežji del odvajanja od kajenja je nadzor nad vedenjem samega sebe.

Kot danes opozarja Evropska Komisija, je uživanje tobaka največje tveganje za zdravje, ki se mu je možno izogniti in je hkrati najpomembnejši vzrok za prezgodnjo smrt v Evropski Uniji. Približno polovica kadilcev umre prezgodaj, običajno 14 let prej (European Commission, brez datuma a). Svetovna zdravstvena organizacija ugotavlja, da letno zaradi kajenja umre 7 milijonov ljudi, od teh jih okoli 800.000 umre zaradi pasivnega kajenja. Ob tem dodaja, da so za preprečevanje kajenja ključnega pomena slikovna in besedilna zdravstvena opozorila, kot tudi protikadilsko oglaševanje, četudi je neprijetno, saj zmanjšujejo število otrok, ki prično s kajenjem, hkrati pa povečujejo število kadilcev, ki se kajenju odpovejo (WHO, 2018). V Sloveniji NIJZ ugotavlja, da vsako leto zaradi bolezni, povzročenih s kajenjem umre skoraj 3.600 Slovencev, od teh jih četrtina umre pred dopolnjenim 60. letom starosti (NIJZ, 2019).

Kot najpogostejše posledice kajenja za človeka, ki vključuje tudi pasivno kajenje (naključna izpostavljenost tobačnemu dimu drugih), se omenja različne vrste raka, kardiovaskularne in pljučne bolezni, bolezni povezane z nosečnostjo in rojstvom, srčne bolezni, kap in požare povzročene z gorečimi tobačnimi izdelki. Pri tem velja dodati, da kajenje negativno vpliva na stanje vseh organov v telesu. Pomembno je zavedanje o pasivnem kajenju, ki ima za posledice enake bolezni in zdravstvene zaplete kot pri kadilcih, predvsem pa se omenja velik negativni vpliv na nosečnice, otroke in dojenčke (U.S. Department of Health and Human Services, 2014).

Proctor (2016) meni, da bi bilo za prenehanje kajenja in za zaustavitev tobačnega lobija potrebno vpeljati sledeče ukrepe: prepoved kajenja v vseh javnih prostorih in na prostem, kjer se zbirajo ljudje; povečati dajatve na cigarete; prepovedati trženje in promocijo cigaret; narediti velike in nazorne zdravstvene opozorilne nalepke na tobačnih izdelkih; prodajo

cigaret omejiti le na licencirana maloprodajna mesta; posebej označiti filme, v katerih kadijo; prekiniti subvencije in podpore pridelavi tobaka; povečati financiranje programov za preprečevanje kajenja; poslušati glas kadilcev in zgodaj začeti s preventivnim delovanjem. Poleg tega je potrebna tudi dobra regulacija tobačnih izdelkov, in sicer: zvišati pH tobačnega dima, znižati vsebnost nikotina, obdavčiti ali prepovedati proizvodne stroje; ukiniti sponzorirane raziskave na univerzah iz strani tobačne industrije; soditi storilcem in izpostaviti tobak kot vir onesnaževanja.

Sicer pa se morajo kadilci sami zavedati škodljivosti kajenja. V kolikor si želijo s kajenjem prenehati, imajo na voljo sledeče metode opuščanja kajenja, ki obsegajo: osebne, družinske, socialne, ekonomske kot tudi medicinske načine. V zadnje, sicer novejšie načine prenehanja kajenja, spadajo nikotinski nadomestki v obliki žvečilnih gumijev, nosnega pršila, inhalatorja ali obližev, bupropion – antidepressiv ter vareniklin – zdravilo namenjeno odvajanju od kajenja (Vodopivec-Jamšek, 2008).

2 PROTIKADILSKE PRAKSE

2.1 Protikadilske prakse po svetu

Protikadilske prakse se pričnejo na začetku 20. stoletja v Angliji, kjer so mlajšim od 16 let prepovedali prodajo cigaret, vendar je ukrep prekinila svetovna vojna. Po njej se v Angliji pričnejo vrstiti predlogi omejitve oglaševanja kajenja, prepovedi prodaje tobaka otrokom, zvišanje davka in označevanja vrednosti nikotina ter katrana na embalažah tobaka. Posledično prodaja tobačnih izdelkov upade in z letom 1965 se oglaševanje tobaka v Angliji prepove, s čimer se začnejo protikadilski ukrepi le vrstiti (Mirosaljević, 2007).

Kot je navedeno na spletni strani Evropske Komisije, je med prebivalci EU 26 % kadilcev, med mladimi, starimi od 15 do 25 let, pa jih je 29 %. Z željo po zmanjšanju števila kadilcev, posledično pasivnega kajenja in števila umrlih zaradi kajenja, EU izvaja in izdaja zakone, priporočila in kampanje, ki omejujejo uporabo tobačnih izdelkov. Direktiva iz leta 2003 prepoveduje mednarodno oglaševanje in sponzoriranje tobaka ter tobačnih izdelkov preko katerihkoli kanalov, razen televizijskih, kjer je bilo oglaševanje prepovedano že z direktivo iz leta 1989 (European Commission, brez datuma b). Direktiva o tobačnih izdelkih, ki je bila vpeljana v članice EU leta 2016, regulira področja kot so dodane arome, slikovna in besedilna zdravstvena opozorila, sestavine tobačnih izdelkov, prepoved spletne prodaje, ureditev področja elektronskih cigaret in sistem sledenja tobačnih izdelkov. V direktivi iz leta 2014 je bilo sprejetih 42 slikovnih zdravstvenih opozoril, ki se enotno uporabljajo na embalaži cigaret in tobaka v državah EU (European Commission, brez datuma b).

EU je izvedla dve večji protikadilski kampanji. Prva kampanja, imenovana Help – For a life without tobacco, ki je potekala med leti 2005 in 2010, je opozarjala na javno zdravje ljudi in je zajemala vseh 27 držav članic. Njen cilj je bil spodbujati življenjski slog brez tobaka,

pomagati kadilcem prenehati s kajenjem, zavzemati se za javna mesta brez kajenja in opozarjati na nevarnosti pasivnega kajenja. Delež kadilcev se je iz 39 % v letu 2006 znižal na 29 % v letu 2009 (European Union, 2010). Druga večja kampanja EU se je imenovala "Ex-smokers are Unstoppable". Odvijala se je med letoma 2011 in 2013 in je ciljala na starostne skupine od 25 do 34 let, ker so smatrali, da je kajenje v teh letih najbolj intenzivno in pogosto. Kampanja je imela tri primarne cilje: izpostaviti prednosti prenehanja kajenja in spodbuditi ljudi k opustitvi, povečati ozavešanje o nevarnosti tobaka ter prizadevanje k vzpostavitvi bolj zdravega okolja za bodoče generacije. Kampanja se je razlikovala od prejšnje, saj je namesto negativnih učinkov kajenja prikazovala izkušnje preteklih kadilcev in njihova mnenja zakaj prenehati kaditi (Coffey, Directorate – General for Health and Food Safety (European Commission), 2016).

Na globalni ravni na škodljive posledice kajenja opozarja Svetovna zdravstvena organizacija (v nadaljevanju SZO). Slednja navaja, da v 78-ih državah sveta embalaže tobačnih izdelkov prikazujejo slikovna in besedilna zdravstvena opozorila in da se je v vsaj 43-ih državah sveta prikazovalo protikadilske oglase ali ustvarilo protikadilsko kampanjo. Le 37 držav je popolnoma prepovedalo kakršnokoli obliko oglaševanja, promoviranja ali sponzoriranja tobačnih izdelkov. Eden izmed bolj učinkovitih načinov preprečevanja kajenja je višanje trošarin in davkov, vendar se je za davek na tobačne izdelke odločilo samo 32 držav sveta (WHO, 2018). SZO je leta 2003 sprejela konvencijo o tobačni kontroli, ki je bila od leta 2011 ratificirana v 90 % držav sveta. Z njo so želeli vpeljati nadzor nad tobačno industrijo, oglaševanje tobačnih izdelkov, zmanjšati povpraševanje po tobaku in ponuditi alternativo tistim, ki jim je tobak edini vir dohodka. Z letom 2008 je SZO uvedla ukrepe, ki naj bi dejansko pripeljali do zmanjšanja uporabe tobaka. Ukrepi stojijo za kratico MPOWER in predstavljajo: kontrolo nad tobakom, zaščito ljudi pred tobačnim dimom, pomoč ljudem ob prenehanju kajenja, opozarjanje na nevarnosti kajenja, vpeljevanje prepovedi oglaševanja, promocij in sponzorstva tobačnih izdelkov ter dvig davkov in trošarin na tobak (WHO, 2012).

2.2 Protikadilske prakse v Sloveniji

Zakonska ureditev nadzora nad uporabo tobaka v Sloveniji sega v leto 1996, ko smo bili ena prvih držav v Evropi z uvedbo Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov. Ključna sprememba je sledila leta 2007, ko se je zakonsko uvedla popolna prepoved kajenja v vseh zaprtih javnih in delovnih prostorih. Hkrati se je spremenila tudi starostna meja, ki je za kupce in prodajalce tobačnih izdelkov določila polnoletnost (prej je veljala starostna meja 15 let) (NIJZ, 2015). Sprememba zakona iz leta 2007 je bila posledica analize o škodljivosti pasivnega kajenja in opaznih pozitivnih spremembah izvajanju ukrepov in javne podpore v drugih državah, ki so tako spremembo že uvedle. Nadzor nad izvajanjem zakona so izvajali Zdravstveni inšpektorat RS, Inšpektorat RS za delo, Tržni inšpektorat in Carinska uprava RS. Za kršitelje so bile predpisane denarne kazni do 33.000 eur (Ministrstvo za zdravje, 2007, str. 6–7). Primarij doktor Vodopivec-Jamšek (2008, str. 20) meni, da je država

Slovenija s sprejetjem Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov v zaprtih javnih in delovnih prostorih leta 2007 pomagala kadilcem pri opustitvi kajenja. Do leta 2017 se slovenska zakonodaja na tem področju ni spreminjala, kar je Slovenijo uvrstilo na dvajseto mesto izmed 34-ih evropskih držav po obsegu uvedbe učinkovitih ukrepov nadzora nad tobakom (NIJZ, 2015).

Marca leta 2017 je v veljavo stopil Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov (v nadaljevanju ZOUTPI). Z njim je bila sprejeta enotna embalaža cigaret in tobaka za zvižanje (sicer z odlogom do leta 2020), embalaža tobačnih izdelkov je dobila velika slikovno-besedilna zdravstvena opozorila (glej Slika 1), uvedena je bila prepoved značilnih arom, ki olajšujejo začetek kajenja (prepoved značilnega okusa mentola začne z letom 2020), postavljeni so bili strožji ukrepi za preprečevanje ponarejanja in nezakonite trgovine s tobačnimi izdelki, uvedena je bila popolna prepoved oglaševanja, razstavljanja in promocije tobačnih in povezanih izdelkov. Za prodajo tobačnih in povezanih izdelkov je bilo uvedeno dovoljenje, postavljena je bila jasnejša definicija zaprtega prostora, prepovedana je postala uporaba in prikazovanje tobačnih in povezanih izdelkov v okviru televizijskih vsebin in javnih nastopov osebam mlajšim od 18 let, uvedena je bila izenačitev obravnave elektronskih cigaret z ostalimi tobačnimi izdelki ter vnesena prepoved kajenja v vozilih v prisotnosti mladoletnih oseb (Ministrstvo za zdravje, 2017). ZOUTPI po novem ureja tudi področje povezanih izdelkov, pod katere sodijo elektronske cigarete, novi tobačni izdelki in zeliščni izdelki za kajenje. Namen zakona je preprečitev začetka kajenja otrok, mladostnikov in mladih odraslih z odstranjevanjem spodbujevalnikov kajenja iz okolja. Z uveljavitvijo ZOUTPI-ja Slovenija uresničuje cilje zastavljene v Resoluciji o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025, ki predvideva 30 % znižanje potrošnje cigaret in drobno narezanega tobaka ter znižanje deleža rednih kadilcev iz 18,9 % na 15 % (Čakš & Koprivnikar, 2018).

Slika 1: Slikovno – besedilna zdravstvena opozorila

Vir: Koprivnikar & Zupančič (2018).

V Sloveniji nimamo posebno vidnih, znanih protikadilskih kampanj ali protikadilskega oglaševanja. Od leta 2017 se na podlagi ZOUTPI uporabljajo slikovna in besedilna zdravstvena opozorila na tobačnih izdelkih in le-ta so še najboljši približek ozaveščanju ljudi

o nevarnostih kajenja. Sicer pa v Sloveniji delujejo različne ustanove, nevladne organizacije, društva, zveze, zavodi in ministrstva, ki imajo skupen cilj – zmanjšanje deleža kadilcev, opozarjanje ljudi o škodljivih posledicah tako kajenja kot tudi pasivnega kajenja ter preprečevanje začetka kajenja. Izdajajo publikacije z namenom ozaveščanja ljudi in izobraževanja na temo kajenja in škodljivosti ter organizirajo dogodke, obeležujejo dan kajenja ipd. Med najpomembnejše sodi NIJZ, ki je osrednja nacionalna ustanova za proučevanje, varovanje in zviševanje ravni zdravja med prebivalstvom Slovenije. Svoje cilje dosegajo preko ozaveščanja ljudi in vpeljevanja preventivnih ukrepov. Vključeni so tudi v mednarodne projekte, s katerimi pokrivajo različne tematike zdravja (NIZJ, brez datuma). NIJZ na področju kajenja izdaja publikacije, objavlja članke in izvaja projekte ter programe s katerimi obvešča ljudi o problematiki. Ministrstvo za zdravje v sklopu javnega zdravja obravnava tematike tobaka in povezanih izdelkov. Prizadeva si za preprečevanje tveganih vedenj in zasvojenosti, posledično skuša zmanjševati povpraševanje po tobaku in povečati ukrepe za zmanjševanje oskrbe s tobakom (Ministrstvo za zdravje, Republika Slovenija, brez datuma). Slovenska zveza za javno zdravje, okolje in tobačno kontrolo je zveza društev (v nadaljevanju SZOTK), sestavljena iz več 100 nevladnih organizacij, z namenom preventive javnega zdravja, med drugim kajenja. SZOTK se zavzema za varovanje zdravja ljudi in okolja v katerem bivamo. Javnost obvešča o škodljivosti in posledicah kajenja ter se zavzema za preprečevanje rabe tobaka. V sklopu tega ponuja svetovanja v centru za opuščanje kajenja, ki se nahaja v Mariboru, izvaja izobraževanja na osnovnih in srednjih šolah ter na delavnicah za nosečnice (Slovenska zveza za javno zdravje, okolje in tobačno kontrolo, brez datuma).

3 VRSTE POZIVOV IN VPLIV NA PORABNIKE

3.1 Družbeno trženje in čustveni pozivi

S problematiko kajenja in njegovimi negativnimi posledicami v družbi, se, predvsem z željo po njegovi omejitvi in odpravi, na področju trženja sooča t. i. družbeno trženje. Gre za uporabo osnov trženja z namenom spremembe vedenja porabnikov za boljši bit posameznika, določene skupine ali celotne skupnosti. Poudarek je na želji po izboljšanju zdravja, zaščiti okolja, preprečitvi poškodb in doprinosu k skupnosti. Največji izziv družbenega trženja je prepričati posameznika k dejanski spremembi svojega vedenja, sploh ker gre za prostovoljno delo in se v zameno za spremembo vedenja ne more ponuditi nič oprijemljivega (Kotler, Roberto & Lee, 2002). Andreasen (2006) opozarja, da pri družbenem trženju ne govorimo le o spremembi vedenja posameznika ali družbe, temveč se osredotočamo tudi na preprečitev določenega vedenja.

Načinov, kako lahko borci proti kajenju družbi predajo sporočila o škodljivosti kajenja, je več. Kotler, Roberto in Lee (2002) ločijo štiri elemente, ki jih lahko sporočilo vsebuje. Prvi element je razumski način – z njim se informacija poda neposredno, z dejstvi. Kotler in

Roberto (1989) se tu vprašata, ali naj sporočilo vključuje in predstavlja želeno dejanje, ki ga želimo vpeljati v družbo ali naj raje dovolimo, da si ljudje sami izoblikujejo pomen sporočila ter si izoblikujejo svoj zaključek sporočila. Drugi način je posredovanje sporočila z moralnimi elementi. Družbi skušamo dopovedati, kaj je moralno prav in kaj je moralno sporno. Tretji element so neverbalna sporočila. Slednja se nanašajo na vizualne elemente, slike, simbole, mimiko telesa in obraza, pogled, glasove in glasbo. Običajno take vrste sporočil vsebujejo več elementov hkrati, na primer oglas z obrazom jokajočega otroka, ker mu je zaradi kajenja umrl starš, prikazuje razumske elemente (ne kadi), čustvene (žalost, razočaranje) in moralne (odgovornost) elemente. Četrty element predaje sporočila so čustveni elementi oz. pozivi. Ustvarjeni so za priklic negativnih (strah, sram, krivda) ali pozitivnih čustev (humor, radost, ponos, užitek), s katerimi motiviramo porabnike k določenemu dejanju (Kotler, Roberto & Lee, 2002).

Pri uporabi čustvenih pozivov v oglaševanju se moramo najprej vprašati, če so ta zares potrebna in če niso razumske utemeljitve dovolj. Na primeru protikadilskega nagovarjanja in oglaševanja se moramo vprašati: naj prikazujemo škodljive posledice kajenja ali pozitivne posledice prenehanja kajenja? Sporočila so ljudem bolj dovzetna pri vzbujanju pozornosti, ko so obdana z določeno atmosfero ali pa jo prikazujejo in iz nas izvlečejo določeno razpoloženje, kot na primer glasba v ozadju ali humor, ki jih stimulira (Kotler & Roberto, 1989).

S humorjem želijo tržniki vzbuditi pozornost, upravljati z razumevanjem porabnika, vplivati na odnose in predvsem pritegniti porabnikova dejanja. Shimp (2003) razlaga, da je v večini oglasov, kjer je vključen humor, ta povezan z nejasnostjo oglasa. Ker je oglas nesmiseln, je naloga porabnika, da skuša prepoznati pomen sporočila. Ko se prepozna namen oglasa oz. pomen nejasnega sporočila, je rezultat pozitiven in stališče do oglasa je bolj zaželeno. Shimp nadaljuje s posplošitvami, ki veljajo za humor, in sicer: s humorjem se vzbuja pozornost, humor pripomore k dejstvu, da je oglas in posledično izdelek, storitev ali ideja, ki je oglaševana, bolj priljubljena; humor ne nujno vpliva na razumevanje, pa tudi ne vpliva na kredibilnost. Sama narava izdelka, storitve ali ideje vpliva na to, v kolikšni meri je humor dobrodošel, če sploh. Humor je bolj primeren pri izdelkih, ki so že vpeljani na tržišče, kot pri novih. Če se ga primerno in v pravi meri uporablja, zna biti humor dobra tehnika vzbujanja pozornosti. Shimp opozarja, da pozivi humorja različno vplivajo na različne demografske skupine, prav tako velja dodati, da je humor učinkovit, le če je mnenje do oglaševanega izdelka ali storitve pozitivno naravnano. Ob tem se je potrebno zavedati, da različni ljudje in kulture različno dojemajo kaj je smešno in kaj ni (Shimp, 2003).

Z željo pritegniti čim večjo pozornost posameznika, določene skupine ali družbe, so tržniki v svoja sporočila pripravljani vključiti tudi znane osebe. Naj si bo to televizijske osebnosti, filmske igralce, voditelje, športnike ali politike, ki pa v zameno za sodelovanje v oglaševalskih kampanjah pričakujejo veliko denarja. Na drugi strani so v kampanjah prikazani običajni, ne-znani ljudje, s katerimi želijo oglaševalci ljudem prikazati bolj realno, domačo sliko. Velikokrat je v oglasu udeleženih več ljudi in ne le eden, in sicer zato, ker s

tem postane oglas ljudem bolj všečen in je večja verjetnost, da si ga bodo ljudje zapomnili (Shimp, 2003).

3.2 Vloga strahu

Strah je del čustvenih pozivov, ki ga uporabljamo v oglaševanju, predvsem v smislu nadzora nad družbenim obnašanjem. Pozivi strahu se razlikujejo v njihovi učinkovitosti. Obstajala naj bi zavest, da večji kot je strah, večje bo odvracanje. Če pogledamo v zgodovino, so ljudi zastraševali s plakati o električnih stolih, ki so predstavljali možno kazen za zločince in zavedanje o javni usmrtni. Strah je lahko učinkovit, če je človek posredno povezan z dejanji, ki jih omenjajo v oglaševanju ali če v oglasu prepozna nevarnosti v dejanjih, za katere posledično noče spreminjati svojih navad. Nasprotni učinek, odpor, pa se lahko zgodi, če s strahom nagovarjamo ljudi, ki so neposredno vpleteni v sama dejanja, kot na primer kadilci v povezavi s protikadilskimi oglasi ali pa pri ljudeh, ki morajo po svoji dolžnosti nadaljevati s sebi nevarnimi dejanji, kot na primer vojaki ali piloti. Strah je tako bolj učinkovit pri šibkejših ljudeh, manj odvisnih, med tem ko je pri zelo odvisnih ljudeh strah manj učinkovit in takšni ljudje posledice zanikajo in imajo do njih odpor (Stuteville, 1970).

Namen strahu v komunikaciji, kot navajata Spence in Moinpour (1972), je stimulirati skrb in nelagodje družbe. Posledično se od nje pričakuje, da se bo v smislu zmanjšanja nelagodja prilagodila, opustila, nadaljevala, spremenila ali izogibala določenemu dejanju.

Craig in Sternthal (1974) navajata pozitivno vez med strahom in prepričevanjem ljudi. Poleg humorja je strah eden najpogostejših načinov vplivanja na vedenje ljudi v oglaševanju. Poudarjata dva načina uporabe strahu, in sicer način sporočila, ki nagovarja ljudi o nevarnem početju (npr. kajenju) in njegovih nevarnih posledicah ter drug način, uporabo strahu v smislu prikaza posledic nepočetja določenega ravnanja, kot na primer nepravilnega umivanja zob in kako se lahko tej nevarnosti izognemo. Visoko raven strahu vzbudimo predvsem s čustvenimi pozivi in vizualnimi predstavami, kot tudi realnimi načini skupaj z besedilnim opisom. Hkrati dodajata, da naj bi vzburjenje kot posledica strahu imelo večji učinek na sam odnos oz. mnenje o nekem pojavu kot na dejansko spremembo vedenja.

Burton, Craig, Knees in Kozup so v študiji iz leta 2010 ugotavljali kako slikovna in besedilna zdravstvena opozorila, ki vzbujajo strah, dejansko vplivajo na ljudi. Ugotovili so, da imajo slikovna opozorila posledic kajenja večji vpliv na občutke strahu in posledično namero k opustitvi kajenja. Smith in Stutts (2003) razlagata, da lahko s strahom ciljamo na dolgoročne ali kratkoročne posledice. V primeru protikadilskih oglasov, so le-ti usmerjeni povečini na dolgi rok in prikazujejo dolgoročne posledice, kot na primer obolenja, rak, smrt, saj se večina ljudi takih posledic ne zaveda in jih preprosto odlaša v prihodnost. Kratkoročne posledice v primeru kajenja so obarvani zobje, zadah, smrad in odvisnost. Skozi svojo raziskavo sta ugotovili, da imajo dolgoročne posledice, ki vzbujajo pozornost pri ljudeh skozi strah, boljše učinke pri prenehanju kajenja kot kratkoročne posledice. Predvsem so se za dolgoročne

posledice bolj zanimale ženske v primerjavi z moškimi. Raziskava je tudi ugotovila, da so bili ljudje bolj zaznamovani s protikadilskimi oglasi na televiziji kot v tiskanih medijih.

Kot navajata Vida in Bajde (2008) je v različnih raziskavah prišlo do različnih zaključkov, kateri način proti-kadilskega oglaševanja je bolj uspešen na področju posledic kajenja. Nekateri študije trdijo, da so bolj uspešni oglasi, ki opozarjajo na družbeno zavračanje kadilcev, druge, da se je potrebno usmeriti na tobačno industrijo, ko pride do protikadilskega oglaševanja, tretji, da se je treba usmeriti na zdravstvene posledice, četrti, da je potrebno ločiti oglase, primerne ženskam in moškim, saj da se slednjih bolj dotaknejo kratkoročne, kozmetične posledice kajenja. Protikadilski oglasi se tako lahko fokusirajo na pozitivne posledice, kot je izogibanje kajenju in kaj to prinese ljudem ali na negativne posledice – kaj vse izgubimo s kajenjem. Avtorja opozarjata tudi na nasprotno. Nekateri oglasi lahko pri ljudeh vzbudijo nasprotni, nezaželeni učinek, in namesto prenehanja kajenja pri ljudeh vzbudijo odpor do oglasa in s svojim ravnanjem nadaljujejo. V svoji raziskavi sta Vida in Bajde ugotovila, da so vprašani bolj naklonjeni k pozitivno naravnanim protikadilskim oglasom, torej ne tistim, ki vzbujajo strah, temveč oglasom, ki prikazujejo, kako se stanje izboljša. Poleg tega so se na oglase različno odzvali kadilci in nekadilci. Kadilci niso bili dovzetni za oglase z visoko mero strahu, z visokimi čustvenimi pozivi, kot so bili nekadilci (Vida & Bajde, 2008).

Kot ugotovljeno skozi statistične podatke raznih svetovnih institucij, je kajenje navkljub različnim protikadilskim praksam še vedno precej priljubljena razvada. Slovenija sicer postopoma zmanjšuje delež kadilcev in ga tudi z uveljavitvijo slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozoril skuša zatreti. Kakšno je dejansko mnenje kadilcev in nekadilcev o slednjih opozorilih sem raziskovala v empiričnem delu.

4 RAZISKAVA ODNOSA ŠTUDENTOV DO SLIKOVNIH IN BESEDILNIH ZDRAVSTVENIH OPOZORIL NA TOBAČNIH IZDELKIH

4.1 Namen in cilji raziskave

Namen empirične raziskave zaključne strokovne naloge je preučiti, kakšno je mnenje študentov o slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozorilih na tobačnih izdelkih. Z nalogo želim torej spoznati, če trenutne protikadilske prakse, predvsem v Sloveniji, prinašajo pozitivne rezultate in v kolikšni meri jih študentje zaznavajo.

Cilji raziskave je ugotoviti, ali študentje menijo, da so zdravstvena opozorila učinkovita ter če se stališča do protikadilskih praks v Sloveniji in tujini razlikujejo med kadilci in nekadilci. Ob tem se dotikam naslednjih vprašanj:

- Kakšne so izkušnje in mnenja študentov o kajenju?
- V kolikšni meri zdravstvena opozorila na tobačnih izdelkih študente odvrtaajo od kajenja?
- Kakšne so razlike med razumevanjem in doživljanjem slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozoril med kadilci v primerjavi z nekadilci?
- Kaj študentje vedo o protikadilskih praksah in zakonodaji?
- Katere protikadilske kampanje so poznane študentom?
- Na kakšen naain bi lahko kajenje še bolj omejili in ga preprečili?

4.2 Metodologija raziskave

Za zbiranje primarnih podatkov sem se odloila za kvalitativno raziskavo, in sicer za raziskovalno metodo skupinski pogovor oz. fokusne skupine kadilci in nekadilci. Kvalitativna raziskava ponuja globlje razumevanje problema. Značilnosti kvalitativne raziskave povedo, da je vzorec majhen in nereprezentativen, zbiranje podatkov je nestrukturirano, analiza podatkov ni statistična in rezultat prinaša začetno razumevanje. Skupinski pogovori so neposredna tehnika uporabe kvalitativne raziskave. Gre za intervju, ki ga vodi moderator v nestrukturirani in sproščeni obliki, z majhnim številom udeležencev. Glavni namen skupinskega pogovora je razumevanje ozadja vprašanih med poslušanjem njihovih odgovorov. Skupinski pogovor običajno sestoji iz 8 do 12 članov, je homogen in poteka sproščeno. Traja med 1 in 3 ure, največkrat se avdio ali video snema (Malhotra, 2010).

Ključne prednosti skupinskega pogovora sestojijo iz njegove prilagodljivosti, hitrosti in spontanosti. Z združevanjem različnih ljudi lažje pridemo do večje količine informacij, prav tako idej. Slabosti, ki jih prinaša skupinski pogovor pa sestojijo iz dejstva, da je lahko pogovor težje vodljiv, težko sledljiv in prinaša težave pri analiziranju. Prav tako se ga lahko narobe interpretira. Ena večjih pomanjkljivosti skupinskega pogovora je, da se mnenje udeležencev zlahka ponavlja, zaradi vpliva ostalih udeležencev (Malhotra, 2010).

Razlogov za izbor slednje metode raziskave je bilo več. Predvsem sem želela razumeti motive kadilcev in nekadilcev ter preučiti njihova doživljanja ob prikazu slikovnega gradiva zdravstvenih opozoril. Z rezultatom sem pridobila poglobljeno razumevanje odnosa študentov do slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozoril ter ostalih zastavljenih ciljev. Skupinski pogovor tako z nekadilci kot s kadilci, je bil opravljen na mojem domačem naslovu v Ljubljani. Oba pogovora sta trajala med uro in uro in pol. Vzdušje je bilo sproščeno, nekateri študentje so se med seboj poznali. Oba pogovora sem osebno vodila sama, pogovora sem tudi avdio snemala z osebnim telefonom.

4.2.1 Značilnosti vzorca

V vzorec je bilo zajetih skupno dvanajst študentov različnih fakultet, v starosti od najmanj 21 do največ 28 let. V prvi fokusni skupini sem skupinski pogovor opravila s šestimi študenti kadilci, v drugi pa s šestimi študenti nekadilci. V prvi fokusni skupini kadilcev, sem zajela tri študente in tri študentke, med tem ko sem v drugi fokusni skupini nekadilcev, zajela dva študenta in štiri študentke. Zaradi varstva osebnih podatkov, kot tudi zaradi želje nekaterih študentov samih, sem njihova osebna imena v zaključni strokovni nalogi nadomestila z izmišljenimi imeni. Njihovi demografski podatki ter ime fakultete, ki jo obiskujejo sem prikazala v tabeli 1 in tabeli 2, ločeno po fokusnih skupinah.

Tabela 1: Demografski podatki prve fokusne skupine kadilcev in njihova fakulteta

Izmišljeno ime študenta	Spol	Starost	Fakulteta
Aleks	M	21	Fakulteta za računalništvo in informatiko
Dejan	M	21	Fakulteta za kemijo
Matic	M	25	Ekonomska Fakulteta
Lara	Ž	23	Ekonomska Fakulteta
Ines	Ž	24	Ekonomska Fakulteta
Dana	Ž	22	Ekonomska Fakulteta

Vir: Lastno delo.

Tabela 2: Demografski podatki druge fokusne skupine nekadilcev in njihova fakulteta

Izmišljeno ime študenta	Spol	Starost	Fakulteta
Kris	M	28	Ekonomska Fakulteta
Darko	M	25	Fakulteta za varnostne vede
Daša	Ž	28	Ekonomska Fakulteta
Eva	Ž	21	Ekonomska Fakulteta
Teja	Ž	23	Ekonomska Fakulteta
Jana	Ž	23	Ekonomska Fakulteta

Vir: Lastno delo.

4.2.2 Vprašalnik in potek skupinskega pogovora

Vprašanja skupaj s podvprašanji sem oblikovala pred skupinskima pogovoroma in študente spraševala sproti. Obema skupinama sem zastavila sedem glavnih vprašanj s podvprašanji. Pričela sem s splošnimi vprašanji, kakšne so njihove kadilske izkušnje in navade, kaj vedo o protikadilskih praksah in če vedo kaj o ZOUTPI. Nadaljevala sem z vprašanji glede slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozoril, pokazala sem jim dejanske slike, ki so na tobačnih izdelkih in jih povprašala o njihovih mnenjih. Skupinski pogovor sem zaključila z njihovimi predlogi o boljšem ozaveščanju študentov o škodljivosti kajenja ter z vprašanjem, kakšno je njihovo mnenje o sprejetem predlogu glede enotne embalaže tobačnih izdelkov.

Četudi so se med kadilci in nekadilci vprašanja vedno dotikala enake teme, sem jih v določenih primerih bila primorana drugače oblikovati. Vprašanja in podvprašanja za prvo in drugo fokusno skupino so se razlikovala pri prvem vprašanju, kjer sem kadilce spraševala o trenutnih kadilskih navadah, nekadilce pa o njihovih izkušnjah s kajenjem – če jih imajo. Razlika je tudi pri tretjem vprašanju, kjer sem kadilce dodatno vprašala, če embalažo s slikovnimi opozorili zakrivajo. Razlika je tudi pri četrtem vprašanju, kjer sem nekadilce na začetku vprašala še dodatno vprašanje, če so sploh že kdaj videli slikovna in besedilna zdravstvena opozorila. Pri petem vprašanju sem kadilce dodatno vprašala, če slikovna in besedilna zdravstvena opozorila kakorkoli zakrivajo in ali se izogibajo pogledu nanje, ostala vprašanja so bila enaka za obe fokusni skupini. Pridobljena odgovore sem želela razumeti in ugotoviti, če so kakršnekoli razlike tudi med kadilci in nekadilci. Zapis skupinskih pogovorov, vključujoč vsa vprašanja in podvprašanja, sta priložena v prilogi 3 in prilogi 4.

Pogovor z obema skupinama je potekal sproščeno in tekoče. Na začetku sem udeležencem pojasnila, da izvajam pogovor z namenom pridobiti čim bolj odkrite in jasne odgovore, ki jih bom uporabila v zaključni strokovni nalogi. Pojasnila sem jim, da bom njihove odgovore zapisala in vključila v nalogo ter jim po želji spremenila osebna imena. Prosila sem jih za aktivno sodelovanje in vključevanje, opozorila na to, da jih med pogovorom avdio snemam ter da naj govorijo jasno in razločno. Pri poteku pogovora sem jih skušala čim manj prekinjati in sem sledila že izoblikovanemu vrstnemu redu vprašanj.

4.3 Analiza skupinskih pogovorov

4.3.1 Kadilske navade

Pogovor obeh skupin sem odprla s splošnimi vprašanji o njihovih kadilskih navadah. Kadilce sem vprašala, kako pogosto in kaj kadijo ter če nanje vpliva izgled embalaže pri nakupu tobačnega izdelka. Trije od šestih pokadijo več kot deset cigaret na dan, ostali trije pa se smatrajo za občasne kadilce in kadijo parkrat na mesec oz. na teden, odvisno od priložnosti in stresa. Predvsem pa kadijo, ko so zunaj, s prijatelji. Vsi so takoj dejali, da kadijo cigarete (največkrat Marlboro znamke), razen enega študenta, ki poleg cigaret večinoma kadi vodno pipo. Glede vpliva embalaže so vsi vprašani kadilci zanikali kakršenkoli vpliv izgleda izdelka, ko se odločajo za nakup.

Na drugi strani sem nekadilce začetno vprašala, če so kdaj poizkusili kaditi. Polovica vprašanih je že poizkusila cigareto, bile so vse ženskega spola, ostala polovica pa ni še poizkusila kaditi in je kajenje poizkusila samo pasivno. Na vprašanje, kaj jih od kajenja odvrača, so si bili dokaj enotni. Kot primarni razlog so vsi navedli vonj, pa tudi skrb za zdravje. Trije so omenili tudi nepotrebno trošenje denarja, ki se jim zdi nesmiselno za zdravju škodljivo navado. Darko je med drugim namignil, da se v današnji družbi na kadilce gleda slabšalno. Vprašala sem jih tudi, kakšno je njihovo mnenje o kajenju in kadilcih samih. O kajenju so mnenja, da gre za slabo razvado, odvisnost in da ni dobro. Glede kadilcev pa

nimajo ravno specifičnega mnenja, ampak v večini menijo, da lahko vsak počne kar želi, dokler ne posega v osebni prostor nekoga drugega oz. človeka ne ocenjujejo na podlagi kajenja. Kris meni, da je kadilec neuvideven, če kadi v notranjem prostoru, sicer pa mu je vseeno. Jana je dodala, da bi svoje bližnje opozorila o škodljivosti kajenja in jim predstavila svoje mnenje o tem, tuje ljudi pa pusti na miru.

Zadnje vprašanje je bilo zastavljeno obema skupinama, in sicer me je zanimalo, če menijo, da je med študenti preveč kajenja. Odgovori so se razlikovali. Darko in Jana, oba nekadilca, sta mnenja, da je na splošno preveč kajenja, posledično tudi med študenti. Kris, Teja in Daša, nekadilci ter Ines, kadilka, so dejali, da samo med študenti ni pretirano opaziti kajenja in da je procent kadilcev v mejah normale. Večina ostalih, predvsem kadilcev in dva nekadilca, pa se strinjajo, da med študenti ni veliko kajenja oz. delež kadilcev upada, sploh če gledamo prejšnje generacije. Matic na drugi strani dodaja, da opaža porast elektronskih cigaret.

4.3.2 Protikadilske prakse v Sloveniji

Glede na odgovore, so si bili kadilci in nekadilci po svojem znanju o protikadilskih praksah v Sloveniji dokaj blizu. Večina je svoj odgovor na vprašanje, kaj vedo o protikadilskih praksah v Sloveniji, pričela z besedno zvezo "ne vem" ali "bolj malo". Najpogosteje so kot protikadilske prakse, tako kadilci kot tudi nekadilci, navajali enotno embalažo, zdravstvena opozorila, prepoved kajenja v zaprtih prostorih in protikadilske oglase.

O tem, ali so že kdaj videli protikadilske oglase, brošure ali publikacije so med nekadilci bili večinoma pozitivni odgovori. Le Jana je dejala, da tega ne pozna. Videli so jih predvsem v zdravstvenih domovih in bolnicah. Nekateri so videli reklamni pano, ki nagovarja k pomoči pri opustitvi kajenja. Med kadilci sta protikadilske oglase v zdravstvu videla Dejan in Dana, pa tudi Matic, ki so ga med drugim tudi na zabavi že ogovorili predstavniki iz organizacije DrogArt. Ostali pa o oglasih in publikacijah niso vedeli ničesar.

Ob vprašanju, če poznajo kakšno organizacijo ali institucijo, ki se ukvarja s problematiko kajenja, je bil najpogostejši odgovor v povezavi z zdravstvom. Večina je omenila Ministrstvo za zdravje.

Glede protikadilskih kampanj v tujini, večina - tako nekadilcev kot kadilcev, ni vedela prav veliko. Nekadilca sta omenila Švedsko in njeno uspešno kampanjo, pa tudi to, da so v Avstraliji uvedli enotno, belo embalažo za tobačne izdelke. Druga dva kadilca, sta dejala, da je oglaševanje tobačnih izdelkov prepovedano v Formuli Ena in Moto GP.

4.3.3 Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in podobnih izdelkov

Pri tretjem vprašanju se je debata odprla, slišati je bilo veliko mnenj. Študente sem na začetku vprašala, če vedo kaj povedati o spremembah, ki jih je vnesel ZOUTPI in če ga podpirajo. V kolikor vprašani niso vedeli, o čem zakon govori, sem jim zakon predstavila.

Brez moje pomoči so sta zakon poznala oz. zanj že slišala dva nekadilca, Daša in Darko ter vsi kadilci, razen Lare. V večini so slednji omenjali prepoved prodaje tobačnih izdelkov mlajšim od 18 let, pa tudi prepoved kajenja v zaprtih javnih prostorih in uveljavitev slikovnih zdravstvenih opozoril na embalaži. Prav vsi so dejali, da zakon podpirajo. Svojo trditev so večinoma utemeljili s prisposodbo kajenja v zaprtih prostorih in kako je to moteče. Tudi za kadilce same. Pokazali so tudi veliko mero uvidevnosti, s tem, ko je večina študentov, tako kadilcev kot nekadilcev, dejala, da zakon podpirajo, ker le-ta ščiti nekadilce. Matic je ob tem kot edini dodal: "Ne podpiram pa teh embalaž, ker se mi zdi, da je to popolnoma nepotrebno. Ne vem zakaj to dajo na izdelke, potem bi lahko dali to na steklenice vodke s sliko uničenih jeter."

Nadaljevala sem z vprašanjem, če bi bilo zakonu potrebno dodati kakšen člen oz., ker zakona ne poznajo do potankosti, če menijo, da obstaja kakšno področje, ki bi ga bilo potrebno urediti. Polovica vprašanih v obeh skupinah je dejala, da ne vidijo potrebe po dodatni ureditvi oz. spremembah in da je trenutno področje kajenja in tobačnih izdelkov dobro regulirano. Pri nekadilcih, je Kris podal nezadovoljstvo glede ureditve kajenja v drugih državah članicah EU, npr. Avstrije, kjer se ponekod še vedno kadi v zaprtih prostorih. Predlagali so tudi prepoved kajenja pred vhodi v javne zgradbe in razmislek o ukrepih glede cigaretnih ogorkov na javnih površinah. Pri kadilcih je Lara predlagala posebne kupole, kot na letališčih, ki bi bile namenjene izključno kadilcem in bi se tako umaknili nekadilcem na javnih območjih. Ines opaža, da ima navkljub zakonodaji, preveč osnovnošolcev enostaven dostop do cigaret in ostalih tobačnih izdelkov in meni, da je treba tu nadzor izboljšati. Dejan pa je dodal: "Mogoče bi dodal kaj glede teh teras, kjer so po navadi na pol odprte in je dejansko zaprt prostor, v zakonu je slabo definirano, kaj je to zaprt prostor."

Študente sem še vprašala, če se strinjajo s prepovedjo kajenja v zaprtih prostorih in prepovedjo oglaševanja tobačnih izdelkov, četudi sem odgovore že predvidevala. Hkrati me je zanimalo še, kje menijo, da bi bilo potrebno kajenje prepovedati oz. omejiti. Kot že rečeno, vsi vprašani kadilci in nekadilci se strinjajo s prepovedjo kajenja v zaprtih prostorih in s prepovedjo oglaševanja tobačnih izdelkov. Predlogi nekadilcev glede dodatnih omejitev so bili zanimivi. Poleg kajenja pred javnimi ustanovami so omenili še kajenje v avtomobilu in četudi vedo, da gre za osebni prostor, je zanje kajenje tu nesprejemljivo, sploh če je v avtomobilu otrok. Dodali so še predlog o omejevanju kajenja na koncertih in javnih prireditvah, kjer se zadržuje množica ljudi, saj je neposredni dim lahko zelo moteč. Kris je omenil še dogodke za mlajše otroke, kjer mimoidoči ali pa starši kadijo vpričo njih ter atrij Ekonomske Fakultete. Teja je ob tem dodala še športne dogodke, saj kajenje tam, po njenem mnenju, nima pravega mesta. Podobni predlogi so bili tudi na strani kadilcev. Omenili so avtomobil z otroki, uveljavitev posebnih prostorov za kajenje ali pa določitev meje pred vhodom v stavbo, četudi so tu izrazili dvom glede nadzora takšnih mej. Lara je ob tem podala primer iz svoje šole: "V gimnaziji so nam postavili posebne količke, kjer so postavili mejo; za količki nisi smel kaditi, pred njimi pa lahko."

Zadnje podvprašanje tretjega dela se je nanašalo na njihovo poznavanje zakonske ureditve tobačnih izdelkov v drugih državah. Prvi odgovor večine je bil, da ne vedo za regulacijo v tujini. Jih je pa kar nekaj omenilo Avstrijo, Hrvaško in Srbijo oz. Balkan, rekoč, da četudi imajo prepoved kajenja v zaprtih prostorih, se tega tam ne držijo. Eva je v Italiji videla posebne avtomate, kjer lahko tobačne izdelke kupi vsakdo, ne glede na starost. Lara je omenila Kanado, ki naj bi imela posebne kupole samo za kadilce in naj ne bi smeli prosto kaditi v bližini javnih institucij. Omenili so tudi višjo ceno tobačnih izdelkov v tujini v primerjavi s Slovenijo.

4.3.4 Slikovna in besedilna zdravstvena opozorila

Na vprašanje, če so že kdaj zasledili slikovna in besedilna zdravstvena opozorila na tobačnih izdelkih, je vseh šest nekadilcev odgovorilo, da so jih že videli, bodisi, ker so cigarete prodajali ali pa preko prijateljev, družine. Študente sem prosila, če lahko priključijo kakšno slikovno zdravstveno opozorilo iz svojega spomina. Nekadilci so priklicali zanimivo veliko število slikovnih opozoril. Najpogostejša so bila pljuča, ki so prikazana na rdečem ozadju, sledila je luknja v grlu, telefonska številka za pomoč pri odvajanju, slika otroka, noge, zenice, trebuha, neplodnosti, bolne osebe, zobovja in čeljusti ter žil. Kadilci, na drugi strani niso bili tako zgovorni glede slikovnega gradiva. Omenili so le pljuča, luknjo v grlu, dojenčka, ustno votlino in raka na grlu.

Sledilo je vprašanje, kaj menijo o zdravstvenih opozorilih, so koristna in ali imajo učinek. Nekadilci so se strinjali, da so prikazane slike nagnusne in da ne povzročajo šoka. Poleg tega so tudi mnenja, da nimajo učinka, vsaj ne takega, kot bi si ga ustvarjalci želeli. Nekaj jih je izpostavilo svoje mnenje v smislu, da se s temi opozorili nihče posebej ne ukvarja in jim ne daje velike pozornosti. V večini so se strinjali, da je verjetno večja učinkovitost opozoril pri kadilcih začetnikih, kot pri ustaljenih kadilcih. Jana je nato še dodala: "Mislim, da ne vplivajo na to, kdo bo kadil in kdo ne. Smo že malo postali imuni na te slike. Včasih je bilo moderno, da si imel drugačno škatlico, ampak kar vidim okoli sebe vsak ma čist normalno to škatlico v rokah z velikimi črkami napisano, da kajenje ubija in z groznimi slikami. Noben se ne obremenjuje s tem." Kadilci so bili podobnega mnenja. Nekaterim slike vzbudijo neprijetne občutke in so jim nagnusne, se pa vsi strinjajo, da učinka nanje nimajo. Enako kot nekadilci, menijo, da so morda opozorila bolj koristna ob začetku kajenja, pri stalnih kadilcih pa žal nimajo učinka. Dejali so, da so slike pretirane in zato ne prinašajo koristi in da so slikovna opozorila tam le zato, da se zadosti zakonodaji. Dana je dodala: "Tudi, ko so po tem začeli s temi ovitki, da skriješ slikice, se mi ne da. Ok, na začetku sem tudi jaz to uporabljala, ampak potem se mi ni dalo več, mi je postalo vseeno. Ni se mi dalo prelagati čike samo za to, da bi lepše izgledalo."

Na vprašanje, če menijo, da bi nekdo prenehal kaditi le na podlagi slikovnih zdravstvenih opozoril, so bili odgovori obeh fokusnih skupin enotni, kratki in jedrnat. Ne.

4.3.5 Doživljanje slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozoril

Obema skupinama sem pokazala slikovna in besedilna zdravstvena opozorila, prikazana v prilogi 1. Prosila sem jih, da si slike dobro ogledajo ter si izberejo najbolj in najmanj grozno. Najpogostejši odgovor najbolj groznega prikaza pri nekadilcih so bile slike v sklopu dva – kajenje povzroča raka ust in žrela. Kot najbolj pogoste besede so študentje nekadilci navajali luknjo v grlu, rak žrela, usta, zobje, pljuča, odsekana noga. Jana je malce odstopala: "Najbolj grozna mi je ta z očesom, sicer sem ena redkih, vem, ampak zato, ker imam težave z očmi, karkoli z očesom jaz tega ne morem. Imam fobije glede oči. Moja mentaliteta je, da imamo samo dve očesi in je potrebno zanju dobro skrbeti. Strah imam, da bi oslepela, zato me ta slika še najbolj prestraši." Med kadilci je bila najbolj pogosto omenjena slika, ki prikazuje luknjo v grlu, torej enako kot pri nekadilcih. Poleg tega so omenili še nerojenega otroka, žrelo in pljuča. Za najmanj grozno so nekadilci našeli slike, ki prikazujejo impotenco, slepoto, slike z otroki, z zobmi in usti ter z družino. Kadilci pa so omenili slike, ki prikazujejo in opozarjajo na slepoto, impotenco, bližnje člane družine, žile in sliko z ležečim človekom.

Ob vprašanju, kako se počutijo, ko gledajo slikovna zdravstvena opozorila, sta bili dve besedi precej pogosti; nagravžno ali pa neprijetno. Nekateri posamezniki pa so do slik izrazili svojo apatičnost. Med kadilci je Aleks pripomnil: "Malo mi je smešno vse skupaj." Matic je dejal, da mu slikovna opozorila naredijo nasproten učinek od tistega, ki ga želijo doseči: "Nimajo ravno velikega efekta. S tem ko se te slike daje gor, se njihov učinek poslabša, ker se s časom nanje navadimo, spet nam nekdo teži, hoče vplivat name in mojo navado. Zato me še manj odvrnejo od kajenja, imajo manjši učinek."

Kadilce sem še dodatno vprašala, če se kakorkoli izogibajo pogledu na slikovna in besedilna zdravstvena opozorila na tobačnih izdelkih. Pričakovani odgovor je bil, da ne.

Kot zadnje podvprašanje me je zanimalo, če imajo kakšne svoje zamisli, kako oblikovati embalažo tobačnih izdelkov. Pri nekadilcih bi odstranili plastičen ovitek zaradi varovanja okolja, ali pa bi celotno embalažo prebarval v črno barvo, ker je to temačna barva, ki spominja na smrt. Eva je predlagala naslednje: "Pustila bi enako embalažo, ker ne vem kaj bi lahko še dal na embalažo, morda statistične podatke, koliko ljudi je umrlo zaradi kajenja." Predlogi so obsegali tudi zmanjšanje embalaže in posledično samih tobačnih izdelkov ali pa da se naredi oteženo odpiranje embalaže. Pri kadilcih bi nekateri ostali zvesti sedanji embalaži in ne bi nič spreminjali. Morda bi še povečali trenutna slikovna opozorila in obdržali le eno temo prikaza posledic. Podoben predlog kot pri nekadilcih – embalažo bi prebarvali v črno barvo, je bil omenjen tudi pri kadilcih. Dana se je osredotočila na okoljski vidik: "Lahko bi naredili, da je celotna embalaža bolj ekološko usmerjena, iz kakšnega predelanega materiala, papir, ki je hitro razgradljiv, ampak bi bilo potem še dražje verjetno."

4.3.6 Ozaveščanje študentov

Zanimalo me je, kakšne predloge imajo študentje; kako bi lahko še bolj intenzivno ozaveščali študente o škodljivosti kajenja oz. kako bi jih od kajenja odvrčali. Darko je predstavil izvirno zamisel: "Na internetu bi naredil en challenge, kjer bi nekdo moral v čim krajšem času pokaditi celo škatlo cigaret. In to bi potem dali študentom, da bi probali. Vsak človek, ki bi naenkrat skadil celo škatlo cigaret, bi ga to zagotovo motilo. Tako je ena moja kolegica nehala s kajenjem. Lahko bi tudi merili čas in bi naredili na način tekmovanja. V različnih oblikah." Jana je dodala: "Premaknit se mora v glavo. Na žalost ideje za študente res nimam. Vsak začne z nekim drugim razlogom. Iskat zdaj ta razlog in to popravljat je pa skoraj da nemogoče. Stres je vedno prisoten, tako da, tisti, ki kadi zaradi stresa, se mora naučiti, kako premagovati stres. Žal, nimam dobrih idej."

Slišati je bilo predloge za delavnice, v okviru športne vzgoje na fakultetah ali pa na zdravstvenem pregledu. Prav tako so bili omenjeni študentski dogodki in prireditve, kjer bi predstavniki ozaveščali mimoidoče o škodljivosti kajenja, dodali so pa tudi umik tobačnih izdelkov iz filmov in socialna omrežja kot način boljšega ozaveščanja. Na strani kadilcev je bilo zamisli manj. Predlagani so bili posnetki z ucnim materialom, ki bi bili na voljo na socialnem omrežju. Aleks je med drugim razdvojil kadilce na tiste, ki prično s kajenjem v mladostniških letih in na tiste, ki začnejo kaditi v času svoje zaposlitve: "Načeloma bi pa za študente rekel, vpliva to, koliko je v bližini oz. kakšna je dostopnost tobačnih izdelkov, recimo, kje lahko te kupijo. Če se prepove kajenje v bližini fakultete ali v bližini izobraževalne ustanove bi pomagalo, pred našim faksom so nalepke, da se ne sme kaditi. Mislim, da bi si ti kadilci za sebe potem spet zahtevali prostor, kjer lahko kadijo, pa bi ta prostor postal neko središče druženja in spet ne bi bilo nekega efekta."

4.3.7 Enotna embalaža tobačnih izdelkov

Pri zadnjem vprašanju sem obema fokusnima skupinama predstavila sprejet predlog o enotni embalaži tobačnih izdelkov, predstavljen iz strani EU. Zanimalo me je njihovo mnenje, če bi morda bila enotna embalaža zadosten razlog za prenehanje s kajenjem. Nekadilci so bili bolj nevtralnega mnenja. Dejali so, da bi morda komu pomagalo, da s kajenjem preneha, če le-ta kadi samo zaradi predstave pred drugimi oz. zaradi določene znamke tobačnega izdelka. Prav tako bi tak ukrep morda pomagal le pri mlajših kadilcih, ki s kajenjem šele pričnejo. Nekateri so bili mnenja, da razlik ne bo. Darku pa je sam predlog všeč. Večina kadilcev je dejala, da enotna embalaža ne prinaša sprememb. Odgovori so bili podobni nekadilcem, in sicer, da bo prej odvrnilo kadilca začetnika, če že. Lara je izpostavila trženje: "Če je embalaža lepša, ga bo npr. mlada ženska prej kupila, ker se ji zdi izdelek lepši, v primerjavi z neko navadno, grdo embalažo." Na drugi strani pa je Matic je vzpostavil skrb, kot posledico enotne embalaže: "Lahko bi dosegli porast slabših izdelkov, v isti škatlici, z isto ceno ali pa nižjo ceno. Mogoče vpliva tudi na izgled kadilcev. Pač ja, mogoče bi manj

kvalitetne znamke lažje prišle s tem na trg." Dodano je bilo tudi mnenje, da se bo tobačna industrija tako ali drugače izmislila neko novo rešitev.

4.4 Priporočila, omejitve in predlogi za prihodnje raziskave

Vladnim kot tudi nevladnim organizacijam, ki se ukvarjajo s protikadilskimi praksami in ki stremijo k izboljšanju javnega zdravja ter k ozaveščanju ljudi, bi predlagala uvedbo nekaterih predlogov, ker sem med raziskavo ugotovila, da zdravstvena opozorila ne delujejo. Tako bi se lahko vzpostavila zarisana ali ograjena meja med kadilskim in nekadilskim prostorom na javnih mestih, prepovedalo bi se kajenje pred vhodi javnih zgradb in zgradile bi se posebne kupole namenjene kajenju. Naštete predloge bi sprva izvedli testno na določenih krajih. Z raziskavo o mnenju študentov in ljudi do vpeljanih predlogov, bi z ukrepi nadaljevali ali pa jih ukinili. Podobno bi lahko naredili s protikadilskimi oglasi, saj jih – tudi po mnenju vprašanih v raziskavi – v Sloveniji praktično ni opaziti. Na začetku testno, nato pa z javnomnenjsko raziskavo podprli ali ukinili oglase. Kot način oglaševanja bi predlagala osredotočenje na družbene medije. Glede na aktivno prisotnost študentov na družbenih omrežjih, menim, da ta prostor še zdaleč ni dovolj izkoriščen za ozaveščanja o posledicah kajenja, na drugi strani pa predstavlja enostavno in hitro rešitev vzbujanja pozornosti. Vladne in nevladne organizacije bi lahko organizirale vsakoletni dogodek na svetovni dan brez tobaka, kjer bi potekala izobraževanja študentov, pogovori z bivšimi ali obolelimi kadilci, izmenjava informacij o kajenju ter njegovih posledicah. Predvsem pa bi morale najprej razširiti svoje ime in poslanstvo tudi med študente, ki o delovanju ali obstoju takih organizacijah niso seznanjeni. Slednje bi lahko storile s prisotnostjo na že prej omenjenih družbenih omrežjih in vzpostavitev spletnih strani, kjer bi lahko spremljali število obolelih in smrtnih žrtev zaradi kajenja, pa tudi kjer bi bile nazorno in zanimivo prikazane aktualne vsebine povezane s kajenjem.

Zanimivo bi bilo raziskati v kolikšni meri se poveča odstotek kajenja na dogodkih, kjer je prisoten alkohol oz. ko so študentje v družbi in zakaj je temu tako. Prav tako bi bilo mikavno raziskati v kolikšni meri se tobačni izdelki uporabljajo za neposredno kajenje in ali se uporabljajo tudi kot dodatek za kajenje prepovedanih substanc. S tem bi državni organi imeli vpogled tudi v odstotek uživanja prepovedanih substanc, ki lahko skupaj s tobakom postanejo zasvojljive.

Skozi pisanje zaključne naloge sem ugotovila, da področje kajenja med študenti v Sloveniji ni dovolj raziskano. V svojo empirično raziskavo sem zajela minimalno število ljudi za izvedbo skupinskega pogovora in slednje lahko navedem kot omejitev, saj bi za boljše raziskavo potrebovala več udeležencev. Predlagam, da se raziskave s podobno tematiko izvedejo na večjem številu študentov, pri čemer bi uporabili kvantitativni pristop, tj. ankete, za hitrejše in enostavnejše zbiranje podatkov.

SKLEP

S ciljem raziskati mnenja študentov o slikovnih in besedilnih zdravstvenih opozorilih, me je skozi raziskavo vodila želja po ugotovitvi, kako slikovna in besedilna zdravstvena opozorila vplivajo na študente. Glede na odgovore študentov sodelujočih v empirični raziskavi, lahko zaključim, da zdravstvena opozorila ne delujejo. Večina kadilcev je na prikazane dele telesa oz. druge posledice kajenja, ki so objavljene na embalaži tobačnih izdelkov, postala že imuna, nekaterim se prikazana opozorila zdijo celo pretirana in smešna.

Študentje na zdravstvena opozorila gledajo kot na zakonsko določen način vzbujanja pozornosti, ki pa žal ne dosega svojega primarnega cilja. Kot navaja Stuteville (1970), naj bi strah, uporabljen v oglaševanju, nadziral družbeno vedenje. Vendar se pri kadilcih pojavi nasproten učinek – odpor, saj so kadilci neposredno vpleteni v dejanje, ki ga zdravstvena opozorila nagovarjajo s strahom, tj. s prikazom slik posledic kajenja. Kot ugotavljata Smith in Stutts (2003), naj bi večjo mero strahu zaznali na strani nekadilcev, ki od kajenja niso odvisni, predvsem ko gre za prikaz dolgoročnih posledic kajenja. Dodati je potrebno še, da sta Vida in Bajde (2008) v svoji raziskavi ugotovila, da so ljudje bolj naklonjeni k protikadilskemu oglasom pozitivne narave, ki prikazujejo izboljšanje stanja po kajenju in ne negativnih posledic.

Večina vprašanih študentov v empirični raziskavi je sicer mnenja, da med študenti ni preveč kajenja, oz. je v mejah normale. Prav vsi, tako kadilci kot nekadilci povsem podpirajo Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov, saj so mnenja, da je kajenje osebna razvada, ki ga ni potrebno deliti z nekadilci in tako dejanje smatrajo za slabo in sebično. Na drugi strani pa jim kakšne protikadilske aktivnosti državnih organov, institucij ali agencij, ki se borijo proti kajenju niso znane. To nam pove, da je potrebno v boju proti odvisnosti, ki prinaša največ nepotrebnih žrtev, delati bolj intenzivno in ljudi bolj ozaveščati.

LITERATURA IN VIRI

1. Andreasen, A. R. (2006). *Social marketing in the 21st century*. Thousand Oaks; London; New Delhi: Sage Publications.
2. Brewer, J. (2017). *The craving mind: from cigarettes to smartphones to love – why we get hooked and how we can break bad habits*. New Haven: Yale University Press.
3. Burton, S., Craig, A., Knees, J. & Kozup, J. (2010). Understanding how graphic pictorial warnings work on cigarette packaging. *Journal of Public Publicity & Marketing*, 29(2), 272–276.
4. Centers for Disease Control and Prevention (US). (2010). *How Tobacco Smoke Causes Diseases: The Biology and Behavioral Basis for Smoking-Attributable Disease: A Report of the Surgeon General*. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services.
5. Coffey, Directorate – General for Health and Food Safety (European Commission). (2016). *Ex post evaluation, ex-smokers campaign*. Luxembourg: European Union.

6. Craig, S. C. & Sternthal, B. (1974). Fear Appeals: Revisited and Revised. *Journal of Consumer Research*, 1(3), 22–34.
7. Čakš, T. & Koprivnikar, H. (2018). Svetovni dan brez tobaka 2018 – Tobak in bolezni srca in ožilja. *Revija ISIS*, 1(10), 37–40.
8. European Commission. (brez datuma a). *Overview*. Pridobljeno 10. maja 2019 iz https://ec.europa.eu/health/tobacco/overview_en
9. European Commission. (brez datuma b). *Product regulation*. Pridobljeno 11. maja 2019 iz https://ec.europa.eu/health/tobacco/products_en
10. Evropska unija. (2015). *Sestavljena zdravstvena opozorila za tobačne izdelke za kajenje*. Pridobljeno 10. maja 2019 iz https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/tobacco/docs/healthwarnings_slovenia.pdf
11. European Union. (2010). *Help – For a life without tobacco – A legacy*. Pridobljeno 10. maja 2019 iz https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/tobacco/docs/help_legacy.pdf
12. Eurostat. (2019). *Daily smokers of cigarettes by sex, age and educational attainment level (Proportion of daily smokers of cigarettes, 2014)*. Pridobljeno 10. maja 2019 iz <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.
13. Goodman, J. (1993). *Tobacco in History: the cultures of dependence*. London: Routledge.
14. Jurčič, M. & Škrjanec, M. (2011). Sistematični pregledi študentov Univerze v Ljubljani v študijskem letu 2008/2009. V *Zdravje študentov v Sloveniji: zbornik prispevkov* (str. 26–28). Ljubljana: Sekcija za šolsko in visokošolsko medicino pri Slovenskem zdravniškem društvu.
15. Koprivnikar, H. & Kravos, P. (2017). *Miti o kajenju*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
16. Koprivnikar, H. & Zupančič, T. (2018). *Prvi učinki zakona o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov. Javnomnenjski raziskavi, 2017 in 2018*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
17. Koprivnikar, H., Zorko, M., Hovnik Keršmanc, M., Kvaternik, I. & Macur, M. (2015). *Uporaba tobaka, alkohola in prepovedanih drog med prebivalci Slovenije ter neenakosti in kombinacije te uporabe*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
18. Kotler, P. & Roberto, L. E. (1989). *Social Marketing*. New York: The Free Press.
19. Kotler, P., Roberto, N. & Lee, N. (2002). *Social Marketing: Improving the quality of life* (2. izd.). Thousand Oaks: Sage Publications.
20. Lavtar, D., Drev, A., Koprivnikar, H., Zorko, M., Rostohar, K. & Štokelj, R. (2014). *Uporaba prepovedanih drog, tobaka in alkohola v Sloveniji 2011–2012: metodologija raziskave in izbrani statistični podatki*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
21. Malhotra, K. N. (2010). *Marketing Research: An Applied Orientation Global Edition* (6. izd.). New Jersey: Pearson Education.
22. Ministrstvo za zdravje. (2007). Kaj prinaša novi Zakon o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov. *Marketing magazin*, 314, 6–7.
23. Ministrstvo za zdravje. (brez datuma). *Tobak in povezani izdelki*. Pridobljeno 20. maja 2019 iz http://www.mz.gov.si/si/delovna_podrocja_in_prioritete/javno_zdravje/preprec

- evanje_tveganih_vedenj_in_zasvojenosti_tobak_in_povezani_izdelki_alkohol_droge/to
bak_in_povezani_izdelki
24. Mirosaljević, B. (2007). Življenjski cikel tobačnega dima. *Marketing magazin*, 314, 11–12.
 25. Nacionalni inštitut za javno zdravje – NIJZ. (2015). *Slovenija brez tobaka – kdaj?* Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
 26. Nacionalni inštitut za javno zdravje. (2016). *Miti o kajenju*. Pridobljeno 10. maja 2019 iz https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/nijz_who_miti_o_kajenju_2017_p3_web_pages.pdf
 27. Nacionalni inštitut za javno zdravje. (2019). *Kajenje*. Pridobljeno 10. maja 2019 iz <http://www.nijz.si/sl/podrocja-dela/moj-zivljenjski-slog/kajenje>
 28. Nacionalni inštitut za javno zdravje. (brez datuma). *Osebna izkaznica*. Pridobljeno 20. maja 2019 iz <https://www.nijz.si/sl/nijz/predstavitev/osebna-izkaznica>.
 29. O'Connor, J. R. (2012). Non-cigarette tobacco products: what have we learnt and where are we headed? *Tobacco Control*, 21(2), 181–184.
 30. Peter, J. P. & Olson, J. C. (1996). *Consumer Behavior and Marketing Strategy* (4. izd.). New York: McGraw Hill.
 31. Pracontal, M. (1999). *Vojna proti tobaku*. Ljubljana: Krtina.
 32. Proctor, N. R. (2016). *Zlati holokavst: izvor cigaretne katastrofe in pozivi k njeni odpravi*. Ljubljana: UMco, d. d.
 33. Shimp, T. A. (2003). *Advertising, Promotion & Supplemental Aspects of Integrated Marketing Communications* (6. izd.) Mason: South-Western, Thomson Learning.
 34. Slovenska zveza za javno zdravje, okolje in tobačno kontrolo. (brez datuma). *SZOTK*. Pridobljeno 25. maja 2019 iz <https://zadihaj.net/szotk>
 35. Smith, K. H. & Stutts, M. A. (2003). Effects of short-term cosmetic versus long-term health fear appeals in anti-smoking advertisements on the smoking behaviour of adolescents. *Journal of Consumer Behaviour*, 3(2), 157–173.
 36. Spence, H. E. & Moinpour, R. (1972). Fear Appeals in Marketing. A Social Perspective. *Journal of Marketing*, 36(3), 39–43.
 37. Stutts, M. A. (1970). Psychic Defenses against High Fear Appeals: A Key Marketing Variable. *Journal of Marketing*, 34(2), 39–45.
 38. U.S. Department of Health and Human Services. (2014). *The health consequences of Smoking – 50 Years of Progress: A Report of the Surgeon General*. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health.
 39. Vida, I. & Bajde, D. (2008). The impact of ad characteristics on adolescents': attitudes towards antismoking ads. *Managing global transitions: international research journal*, 6(1), 75–93.
 40. Vida, I., Kos Koklič, M., Bajde, D., Kolar, T., Čater, B. & Damjan, J. (2010). *Vedenje porabnikov*. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta.

41. Vodopivec-Jamšek, V. (2008). Zasvojenost z nikotinom – kako jo premagamo (How to Overcome Nicotine Addiction). *Medicinski razgledi*, 47(1), 19–23.
42. World Health Organization – WHO. (2012). *Mortality Attributable to Tobacco*. Pridobljeno 10. maja 2019 iz https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44815/9789241564434_eng.pdf;jsessionid=A9454BDAD3DA7B7DC5DF6A61E4EDF77A?sequence=1
43. World Health Organization. (2018, 9. marec). *Tobacco*. Pridobljeno 10. maja 2019 iz <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>

PRILOGE

Priloga 1: Besedilna in slikovna zdravstvena opozorila v slovenščini – sestavljena zdravstvena opozorila za tobačne izdelke za kajenje.

Slika 1: Besedilna in slikovna zdravstvena opozorila v slovenščini – sestavljena zdravstvena opozorila za tobačne izdelke za kajenje

Slovenija

Sestavljena zdravstvena opozorila

Za tobačne izdelke za kajenje

OPOZORILO 1: Kajenje povzroča 9 od 10 primerov pljučnega raka

OPERACIJA PLJUČ
Kajenje povzroča 9 od 10 primerov pljučnega raka
Opusti kajenje, pokliči 080 2777

1. sklop slika

Kajenje povzroča 9 od 10 primerov pljučnega raka
Opusti kajenje, pokliči 080 2777

2. sklop slika

Kajenje povzroča 9 od 10 primerov pljučnega raka
Opusti kajenje, pokliči 080 2777

3. sklop slika

OPOZORILO 2: Kajenje povzroča raka ust in žrela

Kajenje povzroča raka ust in žrela
Opusti kajenje, pokliči 080 2777

1. sklop slika

Kajenje povzroča raka ust in žrela
Opusti kajenje, pokliči 080 2777

2. sklop slika

Kajenje povzroča raka ust in žrela
Opusti kajenje, pokliči 080 2777

3. sklop slika

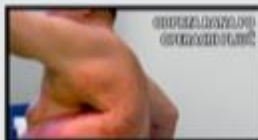
OPOZORILO 3: Kajenje škoduje vašim pljučem

**Kajenje škoduje
vašim pljučem**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

1. sklop slika

**Kajenje škoduje
vašim pljučem**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

2. sklop slika

**Kajenje škoduje
vašim pljučem**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

3. sklop slika

OPOZORILO 4: Kajenje povzroča srčni infarkt

**Kajenje povzroča
srčni infarkt**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

1. sklop slika

**Kajenje povzroča
srčni infarkt**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

2. sklop slika

**Kajenje povzroča
srčni infarkt**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

3. sklop slika

OPOZORILO 5: Kajenje povzroča možgansko kap in invalidnost

**Kajenje povzroča
možgansko
kap in invalidnost**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

1. sklop slika

**Kajenje povzroča
možgansko
kap in invalidnost**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

2. sklop slika

**Kajenje povzroča
možgansko
kap in invalidnost**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

3. sklop slika

OPOZORILO 6: Kajenje maši vaše žile

**Kajenje maši
vaše žile**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

1. sklop slika

**Kajenje maši
vaše žile**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

2. sklop slika

**Kajenje maši
vaše žile**

Opusti kajenje, poišči **080 2777**

3. sklop slika

OPOZORILO 7: Kajenje povečuje tveganje za slepoto

Kajenje povečuje tveganje za slepoto

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

1. sklop slika

Kajenje povečuje tveganje za slepoto

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

2. sklop slika

Kajenje povečuje tveganje za slepoto

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

3. sklop slika

OPOZORILO 8: Kajenje škoduje vašim zobem in dlesnim

Kajenje škoduje vašim zobem in dlesnim

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

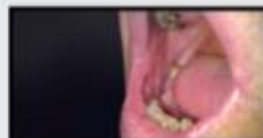
1. sklop slika

Kajenje škoduje vašim zobem in dlesnim

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

2. sklop slika

Kajenje škoduje vašim zobem in dlesnim

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

3. sklop slika

OPOZORILO 9: Kajenje lahko ubije vašega še nerojenega otroka

Kajenje lahko ubije vašega še nerojenega otroka

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

1. sklop slika

Kajenje lahko ubije vašega še nerojenega otroka

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

2. sklop slika

Kajenje lahko ubije vašega še nerojenega otroka

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

3. sklop slika

OPOZORILO 10: Vaš tobačni dim škoduje vašim otrokom, družini in prijateljem

Vaš tobačni dim škoduje vašim otrokom, družini in prijateljem

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

1. sklop slika

Vaš tobačni dim škoduje vašim otrokom, družini in prijateljem

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

2. sklop slika

Vaš tobačni dim škoduje vašim otrokom, družini in prijateljem

Opusti kajenje, pokliči **080 2777**

3. sklop slika

OPOZORILO 11: Otroci kadičev pogosteje tudi sami začnejo kaditi

1. sklop slika

2. sklop slika

3. sklop slika

OPOZORILO 12: Opustite kajenje – ostanite živi za svoje bližnje

1. sklop slika

2. sklop slika

3. sklop slika

OPOZORILO 13: Kajenje zmanjšuje plodnost

1. sklop slika

2. sklop slika

3. sklop slika

OPOZORILO 14: Kajenje povečuje tveganje za impotenco

1. sklop slika

2. sklop slika

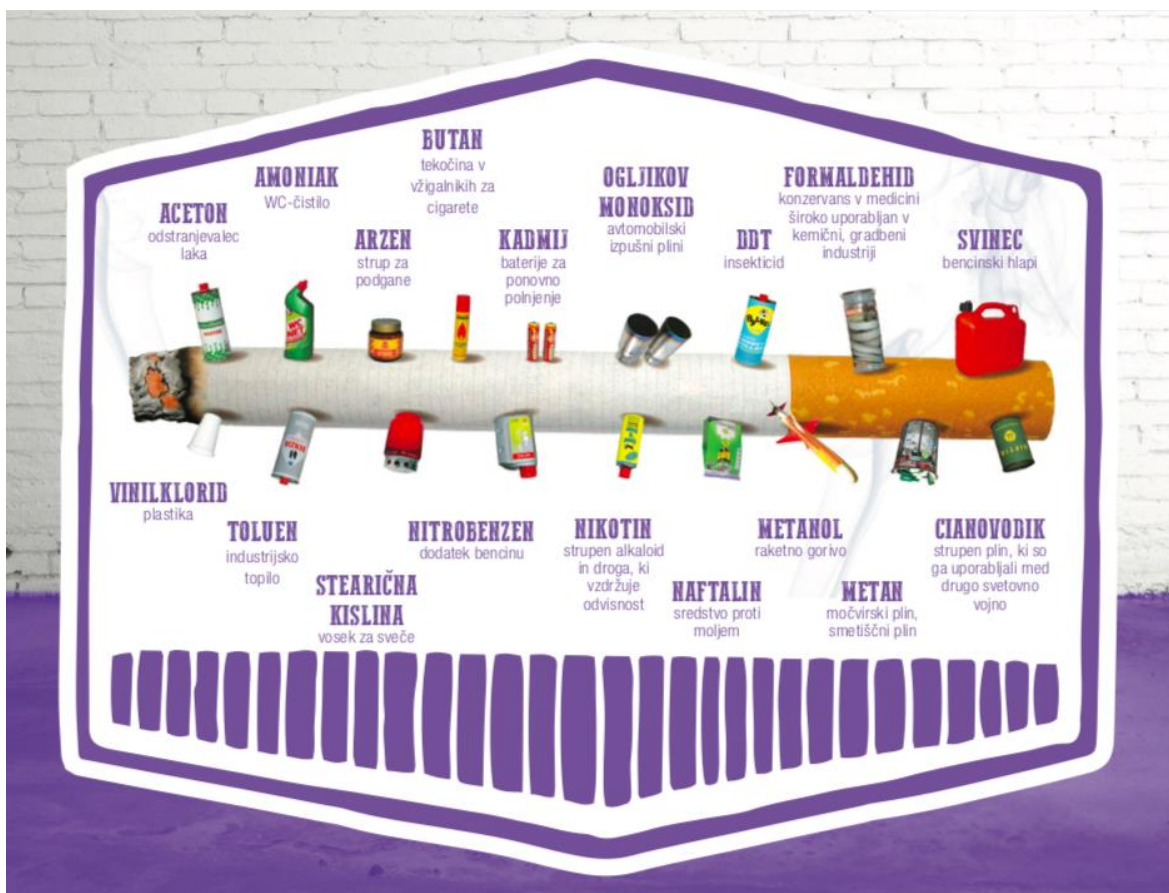

3. sklop slika

Za več informacij se obrnite na pristojni organ v vaši državi.

Priloga 2: Kemične sestavine tobačnega dima.

Slika 2: Kemične sestavine tobačnega dima

Vir: NIJZ (2015).

Priloga 3: Zapis skupinskega pogovora s kadilci.

1. Povejte mi kaj o vaših kadilskih navadah.

– Kako pogosto kadite?

Lara: "Kadim občasno, po navadi tako 3x do 5x na mesec."

Aleks: "Kadim v povprečju 1x na teden ali manj, najpogosteje kadim s prijatelji."

Dejan: "Kadim vsak dan, dnevno pokadim več kot 10 cigaret."

Matic: "Sem kar reden kadilec, na dan skadim okoli 15 cigaret."

Ines: "Ne kadim veliko, enkrat do dvakrat na mesec, ko je stresno obdobje, ko grem ven."

Dana: "Kadim ne vem na koliko ur, je pa prva stvar v dnevu, skupaj s kavo. Manj kot škatlico na dan, odvisno, če smo zunaj in se pije, pokadim več."

– Kakšno vrsto tobačnih izdelkov kadite?

Lara: "Kadim kar te navadno, Marlboro light, torej cigarete."

Aleks: "Vodno pipo oziroma šišo ali pa cigarete Marlboro Touch."

Dejan: "Kadim cigarete."

Matic: "Po navadi kadim Marlboro red."

Ines: "Cigarete."

Dana: "Marlboro touch, probala sem tudi vape, pa mi ne odgovarja, ni bilo isto."

– Bi rekli, da na vas vpliva izgled embalaže pri nakupu tobačnega izdelka?

Lara: "Ne, niti ne opazim izgleda embalaže."

Aleks: "Ne bi rekel, da embalaža vpliva sploh."

Dejan: "Ne."

Matic: "V zadnjem času so me zmotile te slikice na škatlah cigaretah, potem bi lahko take slike dali na steklenice alkohola. Ampak pri nakupu nimajo vpliva name, ne."

Ines: "Ne."

Dana: "ne, definitivno ne. tudi te slikice me nič ne odvrčajo."

– Menite, da je med študenti preveč kajenja?

Lara: "Se mi zdi, da je kajenja med študenti vedno manj ali pa ga vedno manj opazim."

Aleks: "To glede študentov je relativno, osebno mislim, da je pred fakulteto ta pepelnik na košu vedno poln. Ampak osebno mislim, da kajenje med študenti ni pretirano razpaseno, da ga ni preveč."

Dejan: "Ne vem, niti ne."

Matic: "Mislim, da je vedno manj kajenja, je pa porast v e-cigaretah. Prej bi rekel, da je zmanjšanje, če že."

Ines: "Pri nas ga je več kot v tujini, bi rekla. V Sloveniji pa nekaj srednjega."

Dana: "Mislim, da ga je vedno manj. Nekako se ozavešča."

2. Kaj veste o protikadilskih praksah v Sloveniji?

Lara: "O protikadilskih praksah ne vem nič, mislim, to da dajo na embalažo sliko, ki je jaz sploh ne opazim, pa kasne te televizijske oglase, ali pa to sploh ne obstaja, ne vem."

Aleks: "Da se tobačnih izdelkov ne sme prodajati mladoletnim osebam in to je to."

Dejan: "Enotne embalaže, bi rekel."

Matic: "Opazil sem te slikice, posledice kajenja na embalažah. Vem, da je prepovedano oglaševanje tobačnih izdelkov na TV, preko interneta. Tu je nek trend proti tobačnim lobijem, se mi niti ne zdi sporno sploh. Ampak spet, mislim, da se je potem treba upreti tudi kakšnim drugim stvarim, ne samo tobačnim izdelkom."

Ines: "Te prepovedi imajo, opustite kajenje, pokličite številko. Na škatlicah pa na oglasih."

Dana: "Jah, vem za te oglase."

– Ste kdaj videli protikadilske oglase, brošure ali publikacije o proti-kajenju?

Lara: "Ne da bi bila pozorna, nisem videla."

Aleks: "Nikoli nisem tega videl."

Dejan: "Ja, ne vem, kakšen zdravstveni dom mogoče?"

Matic: "Te brošure vidim v kakem zdravstvenem domu, na kakih žurkah že me je kontaktiral Drogart. Govorijo o šokih, učinkih, da nas prisilijo, da bi končali s kajenjem."

Ines: "Ne da bi zasledila."

Dana: "Ja v zdravstvenih domovih, oglasne deske: si želite prenehati kaditi, razni oglasi, pokličite na to in to številko, ti pomagajo, da nekako nehaš kaditi."

- Poznate kakšne organizacije, javne ali zasebne institucije, ki se ukvarjajo s problematiko kajenja?

Ines: "Ne. Pač nek državni organ lahko je, samo ne vem kateri bi lahko bil. Ministrstvo za zdravje?"

Dana: "V zdravstvenem domu sem videla, da je neka organizacija, ki je dejavna s tem, imajo pogovore, neko druženje, kjer ozaveščajo o tem, kako nehati kaditi. Ampak ne vem ali je šlo za zasebno ali javno institucijo."

Lara: "Ne, ne bi vedla, bolnica? Aja, kakšna šola, ne vem. Pa ministrstvo za zdravje."

Aleks: "Tudi tega ne bi poznal, vem, da smo imeli enkrat v srednji šoli neko predavanje o temu, ampak ne vem, kdo je bil ta, ki je predaval."

Dejan: "Mogoče kakšen inštitut, pa svetovna zdravstvena organizacija."

Matic: "Vem za Drogart, vem, da so proti drogam, ne vem če so čisto usmerjeni proti kajenju. Sicer pa ministrstvo za zdravje, kakšne posebne agencije pa ne bi več poznal."

- Poznate oz. veste za kakšne protikadilske kampanje v tujini, na evropski ali svetovni ravni?

Lara: "Ne bi vedela."

Aleks: "Tudi o teh kampanjah ne vem. Vem samo to, da se ne oglašuje več tobačnih izdelkov v Formuli ena."

Dejan: "Enkrat niso smeli oglaševati na dirkah Moto GP, pa mogoče ta sporočila v pesmih in filmih."

Matic: "Mogel bi prav premisliti, zdaj se ne spomnim."

Ines: "Ne, bolj je to, kar vidim na Facebooku, viral videii, v spominu imam to, kako cigareti onesnažujejo okolje, ker se ne razgrajujejo."

Dana: "Ne vem kaj dosti, vem, da so v večini držav in v tujini, dražji cigareti. Na Hrvaški so uvedli, da ne smejo kaditi noter, pa se še vedno to dogaja."

3. Bi znali kaj povedati o spremembah, ki jih je vnesel ZOUTPI (zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov)?

- ga podpirate – zakaj?

Ines: "Moraš biti 18 plus, ja, ga podpiram. Je lušten. Predvsem je fajn, da ljudje ne kadijo noter, ker potem ni pasivnega kajenja, če se ne odločiš za to, pa obleke in lasje ne smrdijo. Torej te, stranski učinki."

Dejan: "Po moje ni prinesel nič novega. Ja, mogoče je s tem bolj čist zrak v kakih lokalih.

Ja, ga podpiram, ker se mi zdi fajn, da si v kakšnem prostoru, kjer se je, da je čisto okolje."

Lara: "Ne bi vedela, kateri zakon je to, nimam pojma. Podpiram ga ja, zdi se mi pametno, da se to ne oglašuje, ker bi ljudje potem več kadili, pa tudi mladi. Vem, da imajo ženske raje te tanke cigarete, ker so kao lepe in jih zaradi tega več delajo."

Matic: "V vsakem primeru se mi zdi, da se osvešča o posledicah kajenja, sploh mlade, ampak se mi zdi, da se preveč izpostavlja samo tobačne izdelke, da so najhujši. Zakon podpiram do določene meje, podpiram to, da se ne sme kaditi noter, v javnih prostorih, pa da se tega ne oglašuje preveč, ne podpiram pa teh embalaž, ker se mi zdi, da je to popolnoma nepotrebno. Ne vem zakaj to dajo na izdelke, potem bi lahko dali to na flaške vodke s sliko uničenih jeter."

Dana: "To je v bistvu to, da v zaprtem prostoru se ne kadi, da samih tobačnih izdelkov se ne oglašuje, potem te slike, ki so na embalaži, se povsod uporablja, da se ozavešča, kaj ti kajenje lahko naredi. Podpiram, tudi če sem kadilka, ker me moti kajenje v zaprtih prostorih in s tem, ko se je nekdo zavestno odločil, da ne bo kadil, da ni izpostavljen temu."

Aleks: "Ok, nisem ravno strokovnjak za pravne listine, vem, da se ne sme prodajati mladoletnim, pa na javnih dogodkih, da se ne sme kaditi v zaprtih prostorih, v bližini šol in to. Ja, ga podpiram. recimo, da je kajenje neka taka stvar, da delaš, ker je to všeč tebi, pa recimo nekoga to moti, da kadiš, da se to dogaja v njegovem osebni prostoru, pa mu pač to ne odgovarja."

– So kakšni členi zakona nesmiselni oz. bi zakonu bilo potrebno dodati še kakšen člen?

Matic: "Mislim, da je to v Sloveniji kar dobro regulirano. Sploh kajenje noter, če primerjam s kakšnim Balkanom. sicer bi moral cunje skozi prati."

Lara: "Lahko bi dodali, recimo, tako kot na letališčih, da bi uvedli posebne kupole, kjer se lahko kadi, da se to bolj striktno omejuje, ker vpliva pasivno na nekadilce. "

Ines: "Glede na to, koliko mladoletnih vidiš, da kadijo pred osnovnimi šolami itd., bi morali zaostriti kdo lahko kupi. Da bi bil večji nadzor nad tem."

Aleks: "mislim, da ne."

Dejan: "Mogoče bi dodal kaj glede teh teras, kjer so po navadi na pol odprte in je dejansko zaprt prostor, v zakonu je slabo definirano, kaj je to zaprt prostor."

Dana: "mislim, da je to dovolj."

- Se strinjate s prepovedjo oglaševanja in kajenja v zaprtih prostorih? bi bilo potrebno kajenje omejiti tudi kje drugje ? npr. atrij fakultete, pred bolnišnicami ipd.

Dana: "Glede še kje omejiti kajenje, mislim, da ne, ni potrebe, ker mislim, da smo že tako dovolj to uredili, povsod so pepelniki. Ok, mogoče ne ravno pred stavbo, bolnišnico, mislim, da je dovolj, da je nekje ob strani, da bi pa neki posebaj, se mi zdi, da ne."

Aleks: "Pa ne vem, mogoče bi, ne vem, v bistvu nimam nekega predloga. Se mi pa zdi, da mladoletne osebe, tudi če to obstaja, še vedno lahko pridejo do tobačnih izdelkov."

Ja, se strinjam s tem, da je prepovedano kaditi noter, glede oglaševanja imajo zdaj edino kak promocijski material npr. vžigalnice in vžigalnike. Načeloma ja, se strinjam s prepovedjo oglaševanja, ampak tudi če bi se oglaševalo, si ne predstavljam kako bi izgledal oglas za tobačne izdelke. Mene pač to ne bi motilo, se pa strinjam, da je to za protikadilsko politiko kar učinkovit ukrep, če si želi zmanjšati samo prodajo tobačnih izdelkov. Ampak mislim, da za tobačno industrijo to ni velik udarec za njih. Ne vem, me zelo zmoti, da nekateri kadijo v avtomobilu, zraven so pa tudi majhni otroci. "

Matic: "Mislim, da kajenja ne bi omejeval na javnih površinah, študentje v kratkih odmorih niti nimamo časa, da bi šli kam drugam, lahko bi se pa na fakultetah naredilo posebne komore, kjer bi lahko kadili, kot recimo na letališčih. mogoče bi omejili na primer, da se 10m od vhoda ne sme kaditi, samo kdo bi potem to nadzoroval, da se tega držijo."

Lara: "Strinjam se ja, ker je fajn, da se noter ne kadi, ker smrdi, pa glava boli, pa natakariji so potem veliki pasivni kadilci, plus, nekadilci ne marajo vonja in oglaševanje – se ne zdi smotrno, ker bi to le povečalo število kadilcev. Mislim, da bi bilo potrebno omejiti pred zdravstvenimi domovi, recimo, bi postavili meje, kot je rekel prej. Na primer v gimnaziji so nam postavili posebne količke, kjer so postavili mejo; za količki nisi smel kaditi, pred njimi pa lahko."

Dejan: "Tudi jaz se strinjam. Omejili bi lahko še pred bolnicami, na vhodih."

Ines: "Ja, se strinjam, super je to. Prostorsko gledano mi ful pade v oči, ker sem šla na obisk k dedku v bolnico, pa so vsi kadili pred bolnico. Greš na zdravljenje in potem vsi kadijo tam."

- Morda poznate zakonsko ureditev tobačnih izdelkov v drugih državah?

Lara: "Za druge države sem slišala že za Kanado, kjer imajo posebne kupole, kje lahko kadijo oz. ne smejo v bližini javnih institucij kaditi."

Aleks: "Za tujino bolj ne vem, vem pa da v Avstriji, na Hrvaškem in v Srbiji je še kar dovoljeno kajenje v notranjih prostorih."

Dejan: "Jaz za tujino bolj ne vem."

Matic: "Vsaka država ima samosvojo zakonodajo, ok, na področju Evropske Unije je dokaj enako, ampak, če greš v Bosno, Srbijo, lahko čik prižgeš kjerkoli, če ni eksplicitno prepovedano. Vem pa, da na področju EU je to dosti regulirano. Najbolj sporno se mi zdi, da se tobačne izdelke izpostavlja kot največji problem naše družbe. V Sloveniji vemo, da je glavni sovražnik družin recimo alkohol. Zakaj ne bi potem še tudi osveščali ljudi, naredili bolj mainstream, ne vem zakaj se toliko govori samo o tobačnih izdelkih."

Ines: "Verjetno neki kar je poleg teh škatlic, ker je to preko EU regulations, vse države morajo temu slediti, oz. lahko izberejo, da ne. Vem tudi, da so v tujini manj dostopni cigareti, zato ker so bolj dražji."

Dana: "Za tujino ne poznam, da bi znala o tem komentirati."

4. Kaj mislite o prikazanih slikah in opozorilih glede škodljivosti kajenja, ki so na škatlicah cigaret? So le-ta koristna in imajo učinek?

Lara: "Po moje imajo ta opozorila učinek samo na začetku in potem izgubljajo svoj učinek. Na primer če si bolj pozoren prvič, ko to vidiš, opaziš, potem se pa ne ukvarjaš več s tem. Zdaj vem, da tisti, ki bolj kadijo, na primer moja teta, si je prav kupila tisto posodico, kamor si da noter te cigarete, da ne gleda. Torej, tisti bolj občutljivi. Ker tolikokrat že vidiš ta opozorila in slike, mislim, da jih potem niti več ne opaziš."

Ines: "Mislim, da so nagravžna ta opozorila. Tisti, ki skozi kadi, vidi to, se bo zamislil, potem bo pa šel na čik."

Matic: "Mogoče na kakšne mlade, ki prvič kupi škatlico in pred tem ni še prižgal cigareto. Če jih to odvrne, naj bo potem to gor. Mene osebno, to ne zmoti, ampak vsako vsako življenje je dosti vredno, tako da, zakaj pa ne."

Aleks: "Definitivno mislim, glede na to, da je slika čez polovico škatle, omeji nek prostor za grafično podobo samim proizvajalcem cigaret. Se mi pa zdi, da mogoče ta izbor slik, da so pretirane in zaradi tega nimajo pravega učinka."

Dejan: "Ja pač, neki morejo dati gor, da zadostijo zakonom. V ozadju so itak lobiji, vsak ima svoje koristi. Glede slik mislim, da so mogoče kakšne koristne. Vem, da so ljudje kupovali kakšne ovitke. Ampak sedaj ne bi rekel, da je še kakšen učinek."

Dana: "Vzbudijo mi nek neprijeten občutek, ampak, da bi sedaj imele take učinek, da bi zato prenehala kaditi, to pa ne. gre se za neko skrajnost, ki se meni ne more zgoditi. Tudi, ko so po tem začeli s temi ovitki, da skriješ slikice, se mi ne da. Ok, na začetku sem tudi jaz to uporabljala, ampak potem se mi ni dalo več, mi je postalo vseeno. Ni se mi dalo prelagati čike samo za to, da bi lepše izgledalo."

– Vam je kakšna slika kdaj ostala v spominu?

Aleks: "Bolj ne vem na pamet te slike, ampak če bi zdaj priklical, bi se spomnil tiste z dojenčkom, ki ima namesto dude cigareto in mi je smešna. Zapomnim si bolj te smešne."

Dejan: "Ne, nobenih neprijetnih občutkov."

Ines: "Niso najbolj prijetne te slike, se pa ne spomnim, ne vem, po navadi so kakšne odprte rane, bolj sem si zapomnila črna pljuča."

Lara: "Tiste slike z usti, pa ko je imel jezik ven, mi je vzbudilo neprijetne občutke. Pa tisti rak na grlu, kjer je dobesedno slika odprtih ust in so slikali noter."

Matic: "Najbolj me prizadenejo zarodki, kaki majhni otroci. Kakšna ženska lahko posredno vpliva na stanje otroka, ko kadi. Če sebi škoduješ, že veš, da ima to nate zdravstvene učinke. Ampak, ko se to prenese na druge ljudi, je to hujše. sploh recimo v avtu kajenje, pa ima zraven otroka."

– Menite, da kadijci na podlagi samo teh slik in opozoril manj kadijo ali prenehajo kaditi? Bi bilo to možno?

Lara: "Mislim, da ne bi nehali kaditi samo zaradi slik, ker gre se za odvisnost."

Aleks: "Samo zaradi slik, embalaže mislim, da ne bi nehali kadit, tudi ne vem, kdo kupuje cigarete samo zaradi embalaže."

Dejan: "Ja, zakaj ne. Če ima trdno željo in voljo, lahko da bi."

Matic: "V bistvu nekdo, ki še ni začel kadit, ga to lahko odvrne. Ampak dolgoletnega kadilca pa ne."

Dana: "Jaz mislim, da ne."

Ines: "Isto jaz."

5. Vprašanim sem pokazala slike EU s slikovnimi in besedilnimi zdravstvenimi opozorili, ki so tudi v prilogi.

– Izmed prikazanih slik, katera se vam zdi najbolj in katera najmanj grozna?

Matic: "Najbolj se me dotakne slika tega še nerojenega otroka, ker se mi zdi v bistvu najbolj sporno to, da se posledica moje odločitve prenese na neko drugo osebo, sploh tako občutljive. Najmanj grozna mi je pa recimo ta, da povečuje tveganje za slepoto, ker je to še najmanj posledica kajenja. Vemo, da škoduje pljučem in notranjim organom. To, da povzroča kajenje slepoto, pa ni nek družbeni problem."

Lara: "Na nekaterih slikah nič ne občutim, na drugih, te ki so bolj grafične, torej slika z grlom, ko ima luknjo v grlu, jezik, ki visi ven, ... vse te slike, ki prikazujejo posledice, recimo raka. Najmanj grozne so mi tiste z impotenco, za moškega, ali pa slike bližnjih, ljudi, ki jih sploh ne poznam. Tudi tiste slike z otroci mi niso tako grozne, mogoče zato, ker niti sama nimam otrok."

Aleks: "Ta, z luknjo v žrelu mi je dosti grozna, ostalo ne vem. Ostalo mislim, da zgleda prej kot posledica prometne nesreče in ne kajenja. Mogoče te za zmanjševanje plodnosti, mislim, da je bolj za te nosečnice, ki kadijo. Pa tudi te družinske slike z žalostnimi obrazi. Te, kjer piše to, da kajenje ubije še nerojenega otroka so mi bolj šokantne. Ampak kot sem rekel, te slike pretiravajo."

Dejan: "Najbolj grozna so mi pljuča z rdečim ozadjem, najmanj pa tiste žile."

Ines: "Najbolj grozna bi rekla te z odprtimi ranami, zobje, usta, pa poškodba grla in noge. Učinkovita se mi zdi ta s pljuči, z rdečim ozadjem. Najmanj mi je ta z impotenco in s tem mrtvakom, ki samo leži. Ti ne ravno pade v oči."

Dana: "Se pravi, najbolj grozna recimo, da se mi zdijo ta druga opozorila, s tem žrelom, najmanj grozne se mi zdijo te oči. Vsaka po svoje je sicer malo grozna, ampak recimo, da to opozorilo dve pa to opozorilo sedem."

– Kako se počutite, ko te slike gledate?

Dana: "Pač ja, neprijetno mi je."

Lara: "Kot pravim, ne opazim niti teh slik, nisem pozorna, ker med kajenjem debatiram."

Dejan: "V bistvu niti ne gledam teh slik, da bi imel kakšne občutke. Podzavestno se izogibam pogledu, se pač navadiš."

Ines: "Ene slike so pač nagravnje, neprijetne za pogled."

Aleks: "Malo mi je smešno vse skupaj."

Matic: "Nimajo ravno velikega efekta. S tem ko se te slike daje gor, se njihov učinek poslabša, ker se s časom nanje navadimo, spet nam nekdo teži, hoče vplivat name in mojo navado. Zato me še manj odvrnejo od kajenja, imajo manjši učinek."

– Ali ob kajenju ali nakupu kakorkoli zakrivate te slike in ali se izogibate pogledu nanje?

Matic: "Se ne izogibam ne, na začetku sem jih iz zanimanja gledal, sedaj mi je pa pač vseeno."

Aleks: "Pač pogledu nanje se ne izogibam. Mislim, da večina ljudi te slike ignorira in jih ima tako, za posmehujoče."

Lara: "Se ne izogibam pogledu, ne."

Ines: "Ne vem, če se izogibam, sploh jim ne posvečam neke posebne pozornosti."

Dana: "Ne, se ne izogibam."

Dejan: "Ko sem delal na črpalki sem jih skozi gledal, tako da sem se že navadil na te slike."

– Imate kakšen predlog oblikovanja embalaže tobačnih izdelkov?

Lara: "Recimo, da bi se še povečale te slike na embalaži. Recimo, da se naredi vse embalaže iste, ali bi se držali samo ene teme, še vedno bi pa obdržala te slike."

Dejan: "Črna barva, ker me spominja na smrt."

Aleks: "Nimam nekega predloga, definitivno bi dal posledice, ampak ene so tako, mogoče celo smešne in ni pravega efekta. Tudi ne prenesejo tega sporočila, ki je spodaj napisano."

Matic: "Embalaža sedaj je ok, nimam pripomb."

Dana: "Glede predloga pa ne vem, bi se morala poglobiti, da bi imela kakšen konkreten predlog. Lahko bi naredili, da je celotna embalaža bolj ekološko usmerjena, iz kakšnega predelanega materiala, papir, ki je hitro razgradljiv, ampak bi bilo potem še dražje verjetno."

Ines: "Glede embalaže ne vem, neki je bila ideja o enotni embalaži, to vem."

6. Kako bi lahko še bolj intenzivno ozaveščali študente o škodljivosti kajenja?

– Imate kakšno idejo, kako študente odvrniti od kajenja?

Dana: "Mogoče to, da se veliko dela za druge opcije, jih ne odvrneš od kajenja, ampak jih potolažiš, da manj kadijo. Sem tudi jaz probala, ampak to pri meni ni delovalo. nimam ravno predloga res."

Dejan: "Ne vem, res nimam ideje."

Lara: "Mogoče z zavedanjem, kako pride do raka ne, npr. kako pljuča odreagirajo. Predstavljala bi z educational videos, objavila bi na Instagram, med vire, kamor daš išči, ali pa kot sponzor javnega zdravja, da gre za nevarnost nikotina za pljuča, nekaj takega. Torej, družbeni mediji."

Aleks: "Oseb, ki začnejo kaditi v študentskih letih je sorazmerno malo mislim. Tudi te preventivni ukrepi ne delujejo. Začnejo ponavadi v mlajših letih, ker je to takrat prepovedano. Za drugo skupino bi pa rekel, da začnejo kaditi šele v službi, ko imajo odmore. Načeloma bi pa za študente rekel, vpliva to, koliko je v bližini oz. kakšna je

dostopnost tobačnih izdelkov, recimo, kje lahko te kupijo. Če se prepove kajenje v bližini fakultete ali v bližini izobraževalne ustanove bi pomagalo, pred našim faksom so nalepke, da se ne sme kaditi. Mislim, da bi si ti kadilci za sebe potem spet zahtevali prostor, kjer lahko kadijo, pa bi ta prostor postal neko središče druženja in spet ne bi bilo nekega efekta.

Matic: "Ta agresivna kampanja s temi slikicami se mi ne zdi tako učinkovita kot oni mislijo, da je. Pač ne bi rekel, da so nekoristne, ampak, da so neefektivne. S tem so se zelo pametne glave dolgo časa ukvarjale, pa niso našle prave rešitve. Mogel bi bolj razmisliti o kakšni ideji."

Ines: "Študentom je že tako težko prepovedati vse, ker niti ni nadzora iz strani staršev. Na našem faksu (Ekonomski fakulteta) naj ne bi sploh kadil oz. je prepovedano. Ampak to ni kul. Pa vseeno kadijo."

7. V Evropski Uniji in posledično v Sloveniji je bil sprejet predlog o enotni embalaži tobačnih izdelkov.

– Menite, da bi enotna embalaža tobačnih izdelkov imela učinek na kajenje? Bi se kajenje s tem zmanjšalo?

Ines: "Ne, ne bo nič spremenilo. Mogoče zmanjša to, da nekdo začne, ampak večina itak začne s tem peer pressure, tako da dvomim."

Lara: "Ja, to je bila moja prejšnja ideja. Mislim, da bi pomagalo k zmanjšanju kajenja. For marketinga je, da imaš isti izdelek in ga potem diferenciraš glede na embalažo. Če je embalaža lepša, ga bo npr. mlada ženska prej kupila, ker se ji zdi izdelek lepši, v primerjavi z neko navadno, grdo embalažo."

Matic: "Definitivno ne. S tem bi škodovali tobačnim lobijem, s tem bi njihovi logotipi izginili, težje bi širili svojo znamko, sicer je oglaševanje prepovedano, ampak vidiš njihovo ime. Mogoče bi pomagalo kakšnim manjšim proizvajalcem, ki bi delali cenejše izdelke, v isti embalaži, kot nekateri, ki dajo bolj kvaliteten proizvod ven. Lahko bi dosegli porast slabših izdelkov, v isti škatlici, z isto ceno ali pa nižjo ceno. Mogoče vpliva tudi na izgled kadilcev. Pač ja, mogoče bi manj kvalitetne znamke lažje prišle s tem na trg."

Aleks: "Mislim, da ne. Da to ne bi imelo nekega velikega vpliva. Ker v trgovinah, na blagajnah itak prodajajo te ovitke za cigarete in bi se samo še spodbudil trg tega. V drugih državah pa ne vem kako bi to bilo, če igra kakšno vlogo. Sicer bo pa pač tobačna industrija začela prodajati kakšne škatlice in bo še vedno vse isto."

Dejan: "Ja, neki so sprejemali, samo ne vem kaj so se odločili. Po moje bo enako kot s temi slikicami, na začetku ja, potem pa ne bo več učinka."

Dana: "Niti ne, se mi zdi, da že to kar so naredili, da so skrili neke vrednosti teh in katrana, nikotina in tovrstne stvari se mi pa zdi butasto, ker dejansko se mora prodajalec sedaj spoznati na čike, da nekomu to svetuje. Če bi bilo to objavljeno, mogoče bi komu pomagalo, da bi uvidel, kako močne čike kadi. Tudi enotna embalaža se mi zdi, da ne bi pomagala, da bi se kajenje zmanjšalo. Ampak spet, je odvisno od vsakega posameznika."

Priloga 4: Zapis skupinskega pogovora z nekadilci.

1. Na splošno me zanimajo vaše izkušnje s kajenjem.

– Ste kdaj poizkusili kaditi?

Eva: "Ne, nikoli še nisem probala kaditi."

Teja: "Ne, nisem poskusila kadit, samo sekundarno."

Kris: "Jaz sem, ja."

Daša: "Ja."

Darko: "Sem poizkusil."

Jana: "Nimam veliko izkušenj, pri šestnajstih letih sem probala prvo cigareto, pri osemnajstih sem zadnjič probala."

– Kaj vas od kajenja odvrtača?

Eva: "Od kajenja me odvrtača vonj, pa zavedanje kolik je to škodljivo, tudi več raziskav sem prebrala, kakšni so negativni učinki in na sploh, da kajenje ni zdravo. Pa tudi ko sem bila mlajša, so mi starši govorili o tem, tudi v družini noben ne kadi in sem v takem okolju odraščala, kjer noben ne kadi."

Teja: "Mene isto, vonj in ta odvisnost, koncept odvisnosti, predvsem pa lastne vrednote, torej zdravje."

Kris: "Tudi bi rekel vonj in drugo to, da je nepotrebna stvar, za katero bi zapravljali denar."

Teja: "Ja, tukaj se strinjam tudi jaz."

Daša: "Vonj, pa ne vem, ne vidim smisla, pač tako, na izmenjavi smo imeli obdobje, kjer smo vsi občasno kadili, ampak me ne prime."

Darko: "Vonj, image niti ne, pa to, te zdravstvene posledice. Mogoče malo tudi asociacije na kadilce, ki so zdaj malo slabšalno gledani v naši družbi, ker ogrožajo svoje zdravje in zdravje drugih."

Jana: "Vonj, ogaben občutek v ustih, prijatelji in družina ne kadijo. Odvrtača me vse, ne samo da smrdi, plačuješ, da si uničuješ telo. Razumem, da je to odvisnost, ampak na srečno nisem nikoli bila nagnjena k odvisnosti. Če kdo kadi, se skušam umakniti."

– Imate kakšno mnenje o kajenju in kadilcih samih?

Darko: "Načeloma sem mnenja, da kajenje ni dobro. Glede kadilcev nimam slabega mnenja, razen o verižnih kadilcih, ki imajo tak izrazit, močan vonj. S tem mislim tiste, ki kadijo zelo pogosto in zelo, zelo dosti."

Kris: "V bistvu odvisno, če kadijo noter, mislim, da so neuvidevni ti ljudje, če pa kadijo zunaj mi je pa tko vseeno."

Jana: "Odnos do kajenja je zelo slab, če človek kadi se v to ne bom vtikala, naj počnejo kar želijo. Če bi pa kadil moj fant ali pa moja družina, bližnji prijatelji mislim, da bi jim ti povedala, sicer pa naj delajo kar želijo."

Eva: "Nimam prav nekega mnenja o njih, so pač ljudje, ki še kadijo zraven."

Teja: "Načeloma tako, nimam nobenega mnenja oz. ne povezujem osebe s kajenjem. Poznam to in to osebo, ki kadi, ampak tega ne povezujem."

Daša: "Ne, to je tako, vsak dela, itak se vsak sam odloča. Ampak me pa moti, da če nekdo zraven mene kadi. Dostikrat kadilci, ker so skozi v stiku s tem malo izgubijo občutek pa potem vate kadi. Od človeka je odvisno."

– Menite, da je med študenti preveč kajenja?

Darko: "Na splošno bi rekel, da je v populaciji preveč kajenja, tudi med študenti, ja."

Jana: "Tudi jaz mislim, da je preveč kajenja, sploh na začetku faksa oz. konec gimnazije, se zelo poveča število kadilcev oz. tistih, ki začnejo kadi. To sem opazila na pravu in tudi na ekonomiji, pač enostavno med vsakim odmorom je treba bilo iti na cigareto, ker si pač živčen in se tako sprostiš in ko si enkrat odvisen, je težko iti nazaj."

Eva: "Sploh nisem opazila, oz. mogoče se samo družim v krogu, kjer ni veliko kadilcev od študentov, mislim da jih ni. Tudi ko smo bili v prvem letniku, jih je malo odšlo med odmori iz učilnice na cigareto. Rekla bi, da jih je manj, kot jih je mogoče bilo včasih."

Kris: "Samo za študente bi rekel, da niti ne, tako, navadno."

Teja: "Jaz bi rekla tudi, da je tako navadno. Recimo moje sošolke na faksu nobena ni kadila, tako da mogoče zato niti nisem bila toliko izpostavljena temu, mislim ne vem, osebno nisem opazila, pač itak, sej vedno je pred vhodom par ljudi, ki kadijo, ampak mislim, da je v takih količinah."

Kris: "Mislim, da je v primerjavi s prej zdaj manj kajenja."

Daša: "To je spet tako, ne vem, mislim, da niti ne no. Če razmišljam o teh, s katerimi se jaz družim, ne bi rekla, da velik procent kadi."

2. Kaj veste o protikadilskih praksah v Sloveniji?

Jana: "Zelo malo. Kar se tiče kajenja se z ničemer ne ubadam, v smislu, če je kak članek ali zakonodaja, vse to preskočim, ker me to res ne zanima. Kar se je bilo treba naučit o trošarinah, to še kej vem ampak se tu zaključim."

Daša: "A ni neki, neka družba, kjer imajo prav za odvajanje od kajenja, imajo cel proces. Ampak ne vem točno imena."

Teja: "V bistvu ne vem, te škatlice, kjer so dali te slike. Mislim, da bo to odvrnilo samo tiste, ki še niso začeli, ampak mislim da to še ni, mogoče da se ne dela dovolj na temu, da te ki trenutno kadijo, da bi odnehali."

Kris: "Tako, saj se mi zdi, da je vsako leto neki novega na tem področju, velika sprememba je bila ta, da ne smeš kadit noter v lokalih, to je po moje ful bolj učinkovito bilo, pa to, da ne smeš imet brendirano, da bojo vse embalaže iste in kar se bo delalo na temu."

Eva: "Videla sem že kakšne oglase na TV, pa na kiosku, oz. ne vem."

Darko: "To, da so teli napisi gor na embalaži, kaj povzroča kajenje, pa te slikce, pa da se ne sme kadit v zaprtih prostorih."

– Ste kdaj videli protikadilske oglase, brošure ali publikacije o proti-kajenju?

Teja: "jaz mislim, da pri zdravniku, v čakalnici, mislim, da sem že kje videla, sicer se ne spomnim zdaj kje. Če greš k zdravniku, boš mogoče videl, kje drugje pa mogoče ne"

Kris: mislim, da je tam pri starem stadionu nek reklamni pano za opustitev kajenja, pač to sem videl."

Teja: "Mislim, da je kot neka reklama za eno hipnozo ali pa neki na to. Mogoče to misliš."

Kris: "Torej gre za oglas ja."

Eva: "A je to kar je na cigaretah oglas? Ja mogoče v zdravstvenem domu, nisem pa prepričana. Tisto, ko je treba poklicat številko za pomoč pri odvajanju smatram za neko institucijo za pomoč."

Daša: "Sem videla, ja. Plakat je bil, lih za to organizacijo, ampak mislim, da je to plačljivo. Program, da nehaš kadit. Brošur in publikacij pa nisem videla."

Darko: "Ja, sigurno sem na kakšnih plakatih, bolnicah videl. Konkretno se pa ne spomnim."

Jana: "Tudi tega ne bi poznala."

– Poznate kakšne organizacije, javne ali zasebne institucije, ki se ukvarjajo s problematiko kajenja?

Jana: "Ne bi vedela, pojma nimam."

Eva: "Jaz bi rekla zdravstvo na splošno."

Kris: "Ja verjetno zdravstveni domovi ali pa kaj takega."

Teja: "Ja, se strinjam."

Kris: "Mogoče ministrstvo za kajenje, ministrstvo za zdravje."

Teja: "Vem, da nekateri delajo na tem, na primer ministrstvo za zdravje ima ta opozorila: kajenje ubija, kajenje škoduje vašim otrokom..."

Daša: "Pač to organizacijo, imena se ne spomnim. Na splošno želijo omejiti s cenami pa slikicami. To je v ozadju. Aja, pač ministrstvo."

Darko: "ZZZS, gotovo se še kakšne ampak... NIJZ."

– Poznate oz. veste za kakšne protikadilske kampanje v tujini, na evropski ali svetovni ravni?

Daša: "Ne bi vedela."

Eva: "Ne, nisem za nič slišala."

Jana: "Pojma nimam."

Teja: "Vem, da je bila na Švedskem, samo se ne spomnim kašna zgodba je bila, pa vem, da je bila dosti uspešna."

Kris: "A šteje to, da so prešli iz cigarete na 'džule' v ZDA?"

Darko: "V tujini .. če se ne motim imajo v Avstraliji enotno embalažo, samo tako belo. To sem slišal na internetu."

3. Bi znali kaj povedati o spremembah, ki jih je vnesel ZOUTPI (zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov)?

– ga podpirate – zakaj?

Teja: "Jaz bolj ne.. ampak se strinjam z njim."

Kris: "Se pravi, gre se tudi za oglaševanje. Jaz se tudi strinjam z njim, ker mi je všeč, da se manj kadi."

Teja: "Meni je fajn, da se regulira take stvari."

Eva: "Nisem še slišala za ta zakon. Ja, ga podpiram. Že glede kajenja v prostoru na primer, nekadilcu to ne paše, zakaj bi mogel biti v tem zakajenem prostoru?"

Daša: "Sem že slišala za ta zakon, to, da ne smejo noter kadit, da moreš bit 18 vsaj za prodajo. Ja, ga podpiram, ker je zdaj drugače, ko greš nekam in ljudje noter ne kadijo. Je učinkovit, zdaj ne vem kolk to omejuje, ker se ljudje zunaj usedejo, ampak je dobro, da se noter ne kadi."

Darko: "Tudi, poznam ta zakon, govori kje lahko tobak prodajaš, kje ne smeš kadit, da morajo biti na embalaži te slikice, da mladoletni ne smejo kupovat, drugega pa se ne spomnim. Vsekakor ga podpiram, zato ker je kajenje škodljivo, slabo, na splošno tako specialno za človeka, kot tudi za širšo družbo in me ne bi čisto nič motilo, če kajenja sploh ne bi bilo. Vsekakor ta zakon pripomore k temu, da se je kajenje zmanjšalo."

Jana: "Ja, ga sto procentno podpiram. Ko grem na Hrvaško in se noter kadi, je to tako ogabno. Pač, hvala bogu, da smo se tako navadili, da je naša kultura taka. Tudi glede slikic, če je to pač določeno, naj bo, ampak ne vpliva. Podpiram predvsem zaradi kajenja noter, ker škodi vsem. Tudi kadilci mislim, da se nad zakonom ne pritožujejo in smo sedaj to vsi sprejeli in ni problema."

– So kakšni členi zakona nesmiselni oz. bi zakonu bilo potrebno dodati še kakšen člen?

Kris: "Ja če dosežejo svoj namen, mislim, da so ti členi smiselni."

Teja: "Sicer, bi se mogla še malo poglobit v ta zakon, ampak mislim, da so ti členi smiselni, glede na to, kar sem zdej slišala ja."

Eva: "Recimo to, da ne prodajo 18 letnikom oz. dokler ni star 18, aja ne, sej to je v redu. Ne vem, mislim, da nič ne manjka temu zakonu."

Kris: "Zdaj mi ne pade nič na pamet, ampak mogoče te elektronske cigarete, da se bolj regulira oz. vključi noter."

Teja: "Ne vem zdaj, kako je sicer to povezano, ampak meni gre na živce to, da je veliko teh ogorkov na tleh, mogoče bi jst kej v tej smeri regulirala. Mogoče, da bi se kakšne kazni uvajale. Sicer sej so že koši, ampak ljudi ne moreš prisiliti."

Kris: "Jaz bi mogoče na ravni EU-ja uvedel pravilo, da se ne sme noter kadit v barih pa to, ker je ogabno če greš recimo par let nazaj, ko sem šel na Dunaj v en klub in prideš ven in cel smrdiš. Torej, da bi se zares v vseh državah vpeljala prepoved kajenja noter.

Daša: jst bi dodala, da se pred vhodi res ne sme kadit. Da tam, kjer so prehodi, da ni prva stvar, ko prideš ne vem iz neke ustanove."

Darko: "Ne poznam točnih določb tega zakona, razen tako na splošno, tako da ne vem posebnih zadev, ki bi jih dodal, se pa strinjam z enotno embalažo."

Jana: "Vedno je še kaj za dodati, v katero smer natančno iti, ne vem. Definitivno za nas nekadilce, bi se lahko naredilo še več, da ne bi bili v stiku z dimom."

– Se strinjate s prepovedjo oglaševanja in kajenja v zaprtih prostorih? Bi bilo potrebno kajenje omejiti tudi kje drugje? npr. atrij fakultete, pred bolnišnicami ipd.

Eva: "Ja, strinjam se s tem."

Teja: "Ja, se strinjam."

Kris: "Jaz tudi."

Eva: "Mogoče bi bilo potrebno omejiti v avtu, sploh starši, ki vozijo otroke v šole. Ugotavljali bi tako, kot se gleda za uporabo telefonov v avtu na primer. Ampak ja, to je že osebni prostor."

Teja: "Ja, mogoče tudi na kakšnih prireditvah, kjer se zbira več ljudi, recimo na koncertu, je res neugodno, da stojiš, pa ti en tam piha tisti dim."

Kris: "Ali kjer veš, da bojo otroci ali pa kej takega. Ne vem, če je recimo kak koncert za majhne otroke, pa da vidiš potem starše, ki zraven kadijo, tudi ni ravno najlepše."

Teja: "Potem lahko tudi recimo športne prireditve, v tem smislu športni duh, pa potem zdravje."

Kris: "Aja pa recimo kak atrij pred Ekonomsko Fakulteto, kjer ti pihajo v fris."

Teja: "Mogoče bi lahko prestavili to, ker študentje kadijo ravno pred vhodom, ko greš mimo."

Kris: "Ja, jaz sem zaradi tega nehal hoditi na faks (smeh)."

Daša: "Ja, se strinjam. Ja, kot sem rekla, na vseh.""

Darko: "Popolnoma se strinjam s tem, da se ne oglašuje in da se ne kadi v zaprtih prostorih. Osebno me nič ne moti, če se to omejitve kajenja še razširi npr. določene cone ob javnih ustanovah, seveda ne govorim o zasebni lasti oz. zasebnosti svojega doma."

Jana: "Se strinjam, sploh, ko gledaš stare reklame, recimo, iz Amerike, ko ti zdravnik priporoča kajenje, je težko iti nazaj. Bolj pogosto je, da bo še otrok kadilcev kadil in to se samo še prenaša. Ko si lahko še oglaševal, so še lahko vplivali, da je kajenje bilo razširjeno. Brez oglaševanja je še en velik plus. Isto se strinjam s kajenjem noter, tudi kadilci se ne pritožujejo nad tem. Verjetno bi se dalo še kje drugje omejiti, ampak

se iz glave sedaj ne spomnim, če mi kdo s kajenjem posega v svoj prostor, da bi morala omejiti. Si zunaj, na postaji, ampak je to vseeno svoboda premikanja. Že s tem, da ne kadiš v zaprtih prostorih, si naredil veliko. Zdaj v atriju, pa pred bolnišnicami, to me sploh ne moti. Itak greš samo noter pa ven, se ne tam zadržuješ. Pa naj kadijo, dokler ni zaprt prostor me res ne moti."

– Morda poznate zakonsko ureditev tobačnih izdelkov v drugih državah?

Jana: "Niti ne, vem da Hrvaška nima toliko to urejeno, sploh glede kajenja noter. Pa mislim, da tudi v Avstriji kadijo noter. Niti nisem toliko v tujini, da bi vedela."

Darko: "Ne poznam, me je pa precej presenetilo, da na primer v Srbiji ni prepovedi kajenja v zaprtih prostorih."

Teja: "Jaz niti ne, v tistih državah kjer sem bila, je bilo podobno Sloveniji, je pa res da na Balkanu, nimajo tako urejeno. Mogoče, kar sem od drugih slišala."

Eva: "Ne, ne vem dosti, vem samo, da je v Italiji mogoče najt posebne avtomate, kjer si lahko čisto vsak kupi cigarete, ne glede na starost, ampak jaz se s tem ne strinjam."

Kris: "Jaz vem, da v Avstriji, to je bilo dve leti nazaj, so kadili noter. Na Balkanu je zelo slabo, ker tam se mi zdi da, no, načeloma na Hrvaškem imajo tudi taka pravila, ampak se jih ne držijo lih striktno, kadijo tudi noter. Francije se ne ravno spomnim, ampak se mi zdi, da so tam tudi noter kadili, pa v Belgiji tudi. V Španiji se pa ne spomnim. Pa tudi zdaj v Bolgariji so na polno kadili noter."

Daša: "Ne, ne bi poznala. Razen to, da so tobačni izdelki v nekaterih državah pač dražji."

4. Ste že kje zasledili slikovna in besedilna zdravstvena opozorila, ki so po zakonu določena na tobačnih izdelkih ?

Kris: "Ja, to so te slike, ki so ogabne."

Darko: "Ja, sem govoril prej o njih."

Daša: "Ja. Videla sem, na vseh tobačnih izdelkih, preko prijateljev."

Jana: "Ta opozorila sem že videla."

Eva: "Sem že videla, ja. Ker delam v lokalni in prodajam cigarete in od prijateljev."

Teja: "Mhm."

– Vam je kakšen napis ali slikovno zdravstveno opozorilo kdaj ostalo v spominu?

Jana: "Ko ima človek luknjo v trebuhu ali pa tisto za neplodnost se spomnim."

Eva: "Spomnim se samo pljuč, sicer ne gledam teh slik, ker so mi te slike ogabne. Ena pljuča so bla zdrava in ena bolana, pa tudi neko staro, bolno osebo se spomnim."

Darko: "Mislim, da neki uničeni zobje in čeljust. Pa napis, da povzroča raka in da če hočeš nehati kadit, lahko pokličeš neko številko."

Teja: "Meni so po pravici vse te slike ogabne. Spomnim se te luknje v grlu, slike pljuč isto."

Kris: "Ja jaz isto, ta luknja, pa ta zenica, da je ta človek slep."

Teja: "Pa neki otroci."

Kris: "Pa žile in odsekane noge."

Teja: "Spomnim se še, da piše kajenje ubija, pa da naj zmanjšajo in ja, še to, da lahko pokličejo to številko, če hočejo zmanjšat."

Kris: "Pa piše še, da zmanjšuje število spermijev."

Teja: "To sem videla, če greš recimo s prijatelji na pijačo, pa imajo na mizi čike."

Kris: "Ja, moj brat kadi, pa sem tam videl te ovitke."

Daša: "Eden je bil majhen otrok in piše gor, da otroci kadilcev pogosto tudi sami začnejo kaditi. Pa tudi ta pljuča, drugo pa se ne spomnim."

– Kakšno je vaše mnenje do prikazanih slikovnih opozoril? So koristna ali ne, imajo učinek?

Eva: "Pač, grde so te slike, pa ne vem če ravno pašejo na škatlice, ker so po navadi te modre, srebrne, lepe, pa ne vem če to lih paše gor. Po moje nimajo ravno učinka, ker ko jaz to pogledam, mislim da so te slike nagnusne, sicer jih pogledam vendar potem na to pozabim, ne posvečam pozornosti tem slikam. Pa tudi vem, da imajo ljudje že neke posebne etuije, kjer te slike skrijejo in dajo noter cigarete."

Kris: "Mislim, da ne povzročajo šoka, ampak kadilci kadijo naprej. Mogoče kdo ne bo začel kadit zaradi tega, ampak kadilci kadijo naprej."

Teja: "Ja, jaz se strinjam."

Daša: "Ja tako, tisti, ki kadi, kadi, ne bo zaradi tega nehali. Je nagravžno to pogledat, ampak ne bojo nehali kadit. Sej vejo ljudje, zakaj se gre."

Darko: "Pri ustaljenih kadilcih verjetno ne, mogoče pri začetnikih."

Jana: "Mislim, da ne vplivajo na to, kdo bo kadil in kdo ne. Smo že malo postali imuni na te slike. Včasih je bilo moderno, da si imel drugačno škatlico, ampak kar vidim okoli

sebe vsak ma čist normalno to škatlico v rokah z velikimi črkami napisano, da kajenje ubija in z groznimi slikami. Noben se ne obremenjuje s tem. Smo pač imuni na to in nam to nič ne pomeni. Sploh jih ne opazim, edino če bi mi kdo rekel pojdi jih gledat, ampak potem pomislim, kaj pa nekdo, ki je odvisen. Tisti pa sploh ga ne bo kaka slika ganila. Zihher je neka koristnost, moje mnenje je, da je premajhna. Ampak je dobro, da se država in institucije vsaj trudijo. Ampak ja, mislim, da ni koristno oz. vsaj ne več kot bi si je želeli."

- Menite, da bi na podlagi teh opozoril kadilci lahko prenehali kaditi - je to zadosten razlog?

Kris: "Mislim, da ne."

Darko: "Če že kadijo, močno dvomim."

Teja: "Jaz tudi mislim, da ne."

Eva: "Mislim, da samo te slike niso zadosten razlog, da bi ljudje nehali kaditi."

Daša: "Ne, mislim, da te slike ne neki spremenijo."

Jana: "Mislim, da ne nehajo kaditi zaradi teh slik. Zihher se je zgodilo, primer je moja sestra. Ona se je ravno naučila brat, bila je še majhna in ko so te slike prišle gor, je mojemu očetu skozi težila glej, kajenje ubija, nehaj kadit in je pač on nehal kadit, zaradi tega. Ne toliko zaradi slik, ampak so pomagale teženju. Šlo je zato, ker mu je nekdo bližnji težil."

5. Vprašanim sem pokazala slike EU s slikovnimi in besedilnimi zdravstvenimi opozorili, ki so tudi v prilogi.

- Izmed prikazanih slik, katera se vam zdi najbolj in katera najmanj grozna?

Teja: "Ok, že ta, kjer je že ta majhen dojenček, pa tiste od organov, so mi zelo ogabne. Pa še ja, ta z grlom, rak ust in žrela."

Darko: "Kjer so zobi gor – kajenje povzroča raka ust in žrela, pa vse to z zobmi bi mi bile najbolj grozne. Najmanj pa te z impotenco, kjer samo gleda dol. Pa tudi ta, da povečuje tveganje za slepoto."

Eva: "Najbolj grozne so mi te z žrelom, usti pa pljuča. Mogoče zaradi rdečega ozadja, pa zaradi videza bolnih pljuč. Pa te ljudje, ki izgledajo taki bogi. Pa to, ko pljuva kri, pa ta luknja v vratu – to je ogabno."

Kris: "Meni isto tista z grlom pa te z jezikom."

Eva: "Najmanj učinkovita bi meni bila ta slika z otroci pa mamico, pa ta z impotenco in plodnostjo, ne vem kako to povzroča, bolj me skrbi to za pljuča pa za ožilje."

Teja: "Najmanj bi rekla mogoče to z zobmi in dlesnimi."

Kris: "Meni pa najmanj grozno recimo to z otroci."

Teja: "Pa te z družino, niso toliko eksplicitne."

Daša: "Ta, kajenje maši žile z odrezano nogo bi mi bila grozna, pa ta z luknjo v grlu. Tko najmanj pa mogoče ta, kajenje škoduje zobem in dlesnim, kjer ima odprta usta, ampak ne kaže v notranjost, se niti ne vidi. Za ostalo pa ne vem."

Jana: "Najbolj grozna mi je ta z očesom, sicer sem ena redkih, vem, ampak zato, ker imam težave z očmi, karkoli z očesom jaz tega ne morem. Imam fobije glede oči. Moja mentaliteta je, da imamo samo dve očesi in je potrebno zanju dobro skrbeti. Strah imam, da bi oslepela, zato me ta slika še najbolj prestraši."

– Kako se počutite, ko te slike gledate?

Jana: "Ko gledam te slike sedaj, imam neprijeten občutek. Ampak samo na tak način jih dejansko opazim, da jih imam sedaj tuki pred sabo in se zamislim, ojoj, kaj to kajenje povzroča. Sama slika na škatlici, ko vzameš cigareto ven, odložiš, pospraviš, pa ne spremeni nič."

Eva: "Počutim se nelagodno, mogoče vzbudi tudi malo strahu, ampak ker nisem kadilka, ne vpliva ravno na mene. Malo sem žalostna ob teh slikah, ko vidim bolne ljudi, pa gnus."

Teja: "Ne vem, tako nelagodno."

Kris: "Jaz sem dokaj nevtralen, sem apatičen."

Daša: "Ne vem, itak sem jih gledala, pa sem bila na to fokusirana. Nagravžno no."

Darko: "Dokaj sem že neobčutljiv na te slike, sem že navajen na take slike in mi ni neki posebnega."

– Imate kakšen predlog oblikovanja embalaže tobačnih izdelkov?

Daša: "Mogoče bi dala to plastično vrečko, ta plastičen ovitek stran. Drugače je še dosti priročno, da se odpre in tako. Mislim, glede slik, ne bi jih dala proč, ker so že gor. Ne bi pa, če bi se zdaj zgodil ta proces, te slikice ne bi bile ravno potrebne."

Darko: "Lahko bi bila cela embalaža črna. Brez slik, brez napisov. Ločili bi jih s črtnimi kodami."

Jana: "Nimam posebnih idej, neki bi ziher morali spremeniti, ker tega ne opazimo več. Vizualno je treba spremenit ampak spet, če to na nekoga, ki je odvisen, zares vpliva."

Eva: "No saj ta embalaža ni slaba, samo ne vem koliko to res izboljša zavedanje, koliko kajenje škoduje zdravju, pa da ljudje zares prenehajo s kajenjem. Pustila bi enako embalažo, ker ne vem kaj bi lahko še dal na embalažo. aja, morda statistične podatke, koliko ljudi je umrlo zaradi kajenja."

Kris: "Jaz bi zmanjšal embalažo in tudi posledično cigarete bi zmanjšal."

Teja: "Jaz pa mislim da ne, mislim, da bi vseeno še vedno ful kupovali."

Kris: "Ja, ampak skadiš manj enega cigareta. Mogoče bi naredil tako embalažo, da se težko odpre."

Teja: "Ja, samo mislim, da bi iznajdli kake fore, kot na začetku s temi slikami, so uvedli te etuijčke. Mislim, da bi našli nek način."

6. Kako bi lahko še bolj intenzivno ozaveščali študente o škodljivosti kajenja?

– Imate kakšno idejo, kako študente odvrniti od kajenja?

Darko: "Na internetu bi naredil en challenge, kjer bi nekdo moral v čim krajšem času pokaditi celo škatlo cigaret. In to bi potem dali študentom, da bi probali. Vsak človek, ki bi naenkrat skadil celo škatlo cigaret, bi ga to zagotovo motilo. Tako je ena moja kolegica nehala s kajenjem. Lahko bi tudi merili čas in bi naredili na način tekmovanja. V različnih oblikah."

Jana: "Moja mentaliteta je, da če je nekdo odvisen, se mora sam odločit, da bo odnehal. Neka notranja želja, kot sem omenila svojega očeta, to, da je hotel moji sestri, ko je videl, koliko ji je neprijetno, olajšat oz. zaradi nekih notranjih čustev. Lahko se država prilagaja gor in dol, ne vem, če res neki na zunaj vpliva, da ljudje prenehajo kaditi. Premaknit se mora v glavo. Na žalost ideje za študente res nimam. Vsak začne z nekim drugim razlogom. Iskat zdaj ta razlog in to popravljat je pa skoraj da nemogoče. Stres je vedno prisoten, tako da, tisti, ki kadi zaradi stresa, se mora naučiti, kako premagovati stres. Žal, nimam dobrih idej."

Eva: "Mogoče z delavnicami, da pride kakšen strokovnjak. Mogoče v okviru športne vzgoje, kot obvezno predavanje, ali pa zdravstveni domovi, bi lahko obveščali študente. Da ne bi mogli več kaditi, je težka. Ker jim ne moreš prepričati, da grejo ven in kadijo. Mogoče z oglasi, plakati izobešenimi."

Kris: "Mislim, da je treba bit malo bolj realen. Zdaj ko vidiš te slike, da je nekdo slep ali pa, da je dobil raka na ustih, pač vsi poznamo vsaj 50 ljudi, ki kadijo, pa tudi starejše ljudi, pa se jim ni nič zgodilo, kar je v bistvu loterija, da dobiš. Recimo bi na kakih

študentskih eventih, majske igre, Škisova postavil, da se tam o tem govori. Ali pa medicinci, da hodijo okoli in se predstavljajo študentom ali pa mladostnikom."

Teja: "Ja, se strinjam s tem z eventih."

Kris: "Ja, imeli bi anti-promotorje, tako kot hodijo promotorke s shoti, bi hodile one."

Teja: "Ali pa bi šli na socialne medije in bi pokazali npr. kadilca in nekadilca na stopnicah, mogoče na instagramu kot oglas. Čeprav potem bi moral spet vedet, kdo kadi in kdo ne. Ampak ja, mogoče bi tako nekako zlezli pod kožo, da ne greš tako direktno."

Kris: "Ali pa bi posneli mojo mamo, kako hodi po stopnicah (smeh)."

Teja: "Pač mislim, da tisti, ki se odloči kadit, bo pač kadil. Mogoče je treba čim prej začeti obveščati."

Kris: "Ali pa da se ukine iz filmov in to. Na ta način."

Daša: "A študentje ne vejo? (smeh). Mogoče s temi zdravniškimi pregledi, ki so, da bi imeli kot predavanje, ker jih imaš takrat na kupu."

7. V Evropski Uniji in posledično v Sloveniji je bil sprejet predlog o enotni embalaži tobačnih izdelkov.

– Menite, da bi enotna embalaža tobačnih izdelkov imela učinek na kajenje? Bi se kajenje s tem zmanjšalo?

Eva: "Mogoče, ker mogoče kdo kadi samo zaradi imiga in bi potem s kajenjem nehal oz. bi se vprašal zakaj sploh kadim."

Teja: "Meni se zdi, da so te znamke, ki že zdej obstajajo imajo že brand in tudi če bi dali enotno embalažo, bi se še vedno vedelo npr. To je Marlboro.. jaz imam občutek, da ne delajo tega zato, da bi bilo kul, mogoče je to bolj pri mlajših."

Kris: "Pač, zna bit, da bi odvrlno nekoga, ki hoče bit samo kul, npr. Marlboro premium brand in da se ne bo šopiril s tem. Ampak mislim, da ta enotna embalaža ne bi ravno pomagala pri študentih."

Teja: "Mogoče pri teh, ki začenjajo, ampak pri teh, ki že kadijo pa ne vem."

Kris: "Ja, mogoče pri teh, ki pridejo pri 18ih iz vasi v mesto študirat, bi jim mogoče ta embalaža pomagala, da ne niti začnejo kadit."

Daša: "Ne, po mojem ne. Bi ostala enaka situacija."

Darko: "Ta predlog mi je všeč."

Jana: "Ne, mislim, če bo vizualno to tako drugače, da se škatlica bo spremenila, bo malo vplivalo, ampak to niso take številke, kolikor bo vloženega denarja in sredstev. Ne vpliva skratka. Je pa fajn, da se država s tem ukvarja. Kajenje samo škodi in ni koristi."